

ცისკარი

რომი მესამე

1859

ნომერი: წიგნი მეოთხედი.

როგება თსსულებათა:

- I. — ჯექსები სსუა ჭ სსუათა თანმედროეთა შწერათა.
- II. — სანიზდექ. დასასრული. . . ი. ზერიძისა.
- III. — ცანჯვა ძორცხვისა. . . თ. ზ. ერის-თავისა.
- IV. — ბაჯონეძობა ძველს დროს
საქართველოში. თ. ალ. ჭ. თრბუთიძისა.
- V. — გამოფენისათჳს კელთა ნაწა-
რძობისა ს. ნეცერბურდს. ი. კერესელიძისა.
- VI. — მასუსი უ. ბერძენოვის
მასუსის გებასეჲ. ლავრენცია არდაზიანისა.
- VII. — სსუა ჭ სსუა ანბავი. (ნსე მეორე გვერდზე.)

რეილისი.

ქართული ენის 1948 წ.

ქართულის «ცისკრის» რედაქციაში ზ მგა-
 შიაში უ. ენჭიაჭიანცისა, ისეიდება ახლოდ
 დაბეჭდილი ქართულის ენაშენდ მოძაგ'ლის 1860
 წლის «ჟიბით ს. ტარებელი კალენდარი,»
 გამოცემული. «ცისკრის» რედაქციისაგან. ფასი
 ორი აზაზი, ხოლო სსუბ ქალ აქებში, განა
 სოფლებში ვაკზავნით, — ათი შ. ყრ. —

მესამე ოდელთენის საკუთარ მ ი ს ი ს ი მ-
 ზ ე რ ა ტ ო რ ე ბ ი თ ი ს დ ი დ ე ბ უ ლ ე-
 ზ ი ს კანცელიარიის ტიმოგრაფიისა, კომპი-
 სიონერა უ. ენჭიაჭიანცი გვოხოვს ვაცნო-
 ბოთ «ცისკრის» მკითხველთა, რომ იმის
 მგაშიაში ისეიდებინ შემდგომნი ქართული
 წიგნები:

- ქართლის უსოვრება, დასაბამიდგან მეათესრა-
 მეცე საუკუნამდის, გამოცემული უ. ბროსსე-
 ცისაგან, სამი ნაწილი. — . ფასი თერთმეტი მ.
 ვაკზავნით. — . — . ცამეცი მ.
- ლეოლაქია ვახუშტისა, გამოცემული აკადემიკის
 ბროსსეცისაგან. — . — . სამი მ.
- ვაკზავნით. — . — . ოთხი მ.
- ქართული ქრესტომაჯია, გამოცემული უ. ჩუბი-
 ნოვისაგან. ორს ნაწილად. ოთხი მ.
- ვაკზავნით — . — . სუთი მ.

(ნახე მეორე გვერდზე.)

მოგონება.

აჰა აღგიღო, აჰა ის არე,

სად ველმწიფობდი მშვენიერებით!

ჭაღოკი იგი, იგი მდინარე

მე გაზაფხული მის ფეროვნებით!

სადა შენ იყავ, მუნცა ყვავილნი

უმეტეს სუნნელით აღმოუშვინვიდენ,

მზე ბრწყინვალეობდა, აშკაბულობულობნი

შენდამო ქებას ტკბილად გალობდენ!

გახარებულნი შენის შვევებით

ნიავი ფრთითა ამოდ განძლილ;

ხან შენსა წელსა ნაზად შეხებით,

ხან შენსა ზილოფებს ეთამაშიდა.

სადა შენ იყავ, მუნცა მე ვრბოდა

გულთ მხიარული სულ აღტაცებით,

ვითა წყალობას ციხას ველიოდა

შენს ერთს მოხედვას ღმობიერებით!

სულ განაბული ვით ანგელიოხსა

გიმხერდი კრძალვით, გულსმგებრით, სურვით,

ვისმენდი ცკბილად სმა სირინოზსა
 ცრუილია შენდა, სულთს შეწარვიით.
 აქ მსვე აღვილს ვჰში მარტო ჭმუნვიით
 ზ დრო წარსული თვალ წინ მესტვის;
 როს ვულის მინათდი შეყნების სხივიით,
 მსურდა ცხოვრება შენთან ზ შენთვის.
 დრონი წარვიდნენ... ჩემსგან წარიღეს
 გულისა გრძობა, ძალი ცრუობისა;
 მარამა მგვი მარად მახსოვდეს
 იგივე დღენი ნეტარებისა.
 აწ არცკი მიცნობ — გულისით იცვალე,
 ამ მოგონებამ არ შეგაწყუბოს,
 შენ განსვენებით თლონდ იყოცხლე
 ზ მე თუ გინა საუღოვემა მუაროს!

თ. გრიგოლ თრბელიანი.

სონის წყალი.

მე აღვიზარდე საღაცა, ვეღნი მწვანითა ღსინობენ,
 მოხილ ვას-ყეგილ ფურცლითა ედემის წალკოტს
 ვგანობენ;
 ვარემოს მისსა მთა სამნი უცისა ღრუბელსა სეობენ,
 მთიებნი მსტვრევენ ღიმიან ზ შუქით დასტრფიან-
 ლობენ.

ქვე სონის წყალი მოცარბის დაგება კლდისა
 მოერილონს ჭ მოროსამს ^{ქვენიითა,} გაჭირებული რებითა,
 იფქება, შეისად შედგება, იმასს გამწარებითა,
 მაღალთა შათა შეელასა შესჯირის შეყვარებითა.
 შთანთ თსოუნასა ვერ ერძნობენ, მაგრამ იხინოც
 სმოძუნენ,
 ვით კლდისა ქვანი შთამასთა სმას სმით ნისუსსა
 ბერენ, ოხერენ ჭ ზღვიან, ვითომც ღმობენ ჭ
 უფებენ,
 მაგრამ ნაწლებნი ჭ ერძნობა შათა ქვსაებრ
 გაებენ,
 | ამას გადასცქერს ღლე ჭ ღამ, ფაცსა ხალ საა-
 ქვაებენ!
 თულიანი,
 | ღარიბი, უნდო, უმანკო, კედელი, წკველ წგრილ
 სიანი.
 ხეძი გამსდელი ჭ ხეძი გულ შწვანე ბალსიანი;
 ხეძი თვალ შავი ღუღუნა ფერ ვლვა ერძნობა
 ეზიანი.
 თუმც მინდორი, სასრდოს მისჯემს, იქ მცხოვ-
 რებითა ქალყმა მშუდთა,
 მაგრამ კლდენი ვერ იერძნობენ, შეყვარა მდინარ
 ცრუძლითა ცივთა,
 უნდო ფაცსას აღარ ესმის, უჭვრეტს სევით შისსა
 სსივთა,

კარგებს ამით ხიანის წყალი მწუნარებით ცრემ-
 ლის მიივთა.
 მარჯო მე მესმის მათ შორის, მათსა გაზრდილსა
 საბრალოს,
 შერამ კალამსა გუბძანე: არაგის უთხრას დამალოს,
 რა საჭიროა ურემად მან წვერნი ცუფილად
 დალალოს,
 მდინარე მრწყველის ქვსაგან ვალსგა დღეს რომ
 დასთვალოს.
 რაც იყოს, იყოს ჭ იყოს, რაცა ქმნან ვერ მოგ-
 შორდები,
 ხუსტი ვარ მათ წინ ვით ჩეილი, მათ ფერსთ
 ქვეშ დაუგარდები,
 ცოცა მთა ქუთა მასყინეს, მაგრამ ერთგულათ
 მოგპდები,

კოლოხიდელო.

ბედნიერების მუნა.

ელვით, გრილით, ქვეყნად უამან როს გად-
 მომცუორცა,
 | იმ წამსვე გრძელი სილარიბის კვლთ კვერთსი
 მომცა,

ამ ხემის კვერთხით ხემ უშობელომან სად არ
 მაჯარა?

ზანაკი ხემთვს რომ ენოვნა სადმე ზაჯარა.
 სან სად მიძლოდა, შექაყენა სან როძელს ენასა,
 სან მიძცა ბაისა, ამიყვანა სან მალლა მთასა,
 მაგრამ რამდენიც მივასლოვდი ხემს სამეზარსა,
 იმდენი ქარი ჩრდილოეთის მცყორცხიდა ენსა,
 ზ რა მობესრდა ამ მგ საგრობით ხემი უშობელი,
 ცრემლით დამცოვა ერთს ალაცსა გამიშვა კელი,
 მას მიმანება, როძელმანცა ქმეყნად მადვინა,
 მრქეა: თუნდ დავქეძი, ზ იარე ამოდ ვინა!
 გულისა სიღრმით ერთი საწყუოდ ამოვიოსრე,
 შექმდგომს ხემსა ვარს უურადღებით მიმოვისედე,
 ვნახე მუნ მცელი უშენიერი, — შევისედე მე რა,
 ვნახე რომ მის თავს კარყბსედან ვსრედ ვქერა:
 კეს არის მცელი სიმდიდრის ზ ბედნიერების,
 ვინც შევა მიგნით, არ გამოვა, მასმივან კვდების.ა
 თუმც ამ ნაწერმან შემაწუსა, საზისლ მეჩვენა,
 მაგრამ რა მექმნა? მივეუ კრძალვით კარყბისვენა,
 ამ ხემის კვერთხით რაც შექმდლო მაგრად

დავკარი,
 იმ წამს ჭრილით ხემს წინ ორნივ განისვენენ
 კარი!

ზ მუნ რა ვნახე?! საოჯარი მე საკვრველი,
 მისსა სილვასედ სულ მაგიწედა ურვა ზარველი:
 აქეთ ზ იქით ხენი ჯგუფად იფურჩქებოდენ,
 მისნი ფოთოლნი ნიაგთაგან მოიძღვროდენ;

ყვავილნი ათას ფეროვნებით გაიძლებოდნენ,
 ნარსარად, ნაზად ზ ამაყად ცუფრ იოსყოფენ;
 ნაკადთა უელქად ზ ჩქორიალით ჭქონდათ ღიმილი,
 ჭყორი ჭბურდა, სურნელიან, სამო ზ გრილი!
 ფრინველნი სძირად ოთხსავე უკის უფრფად გა-

ლობდნენ,
 მაგრამ რას იტყვიან, ამოებას გარს დამღუროდნენ!
 სალსსა დიდ ძალსა ჭქონდათ ფრიად მუნ ყუყუენება,
 უფრო მას სეს ქვეშ, სად ეწერა ბედნიერება.
 მაგრამ თუთოს სეს, ჭჭაჯრობობდა თუთო ცხო-

გელი,
 ლომი ზ ფორცხვი, სნილო, გერძი ზ დიდი
 გველი.

ცხენიანთ სალსთა ნაყოფისენით სის ერკებოდა,
 ქვეითი, ხემებრ კვერთხიანი, — ისე რჩებოდა.
 ესე რა ჭდევა, უხწორობა რა როძე ვნასე,
 მოდი გამოეცდი მე ვედრებას ეს განზრასე!...
 მიგმართე ლომსა ხემის კვერთხით, თროლოვით

ზ კრძალოვით,
 მეცა მაღირსე, ვახოვე, სილით მუკირედოცარით.
 ლომძან შემრისსა, თუის ბრტყელს ქვეშე რა
 დამიჭირა,

თუის სამფლობელოს განმაჟია ზ განმაჟირა!...
 მწრაფლ დაღონებით. ფორცხვს. მოიერსა კრძალო-
 ვით მიგმართე

გულ ამოსკვნით ზ დიდ ვედრებით ეს სიტყვა
 დაგრაყე

(სიმიდრის მეფე! ვით ვლასაკი, არს იუცი წელი
 ცარიელ მუცლით ვარ ქვეყანად საწელად მსე-
 ლელი,

მოძიწყოლობე რამ მცირედი მეგ შენის სისა,
 სომ მსედაგ როგორ სსეს მამეგ მე ფერი
 მკუდრისა?

მან ჯასუს მოძეა: ხუმათ გამცნებ ასლოსა მო ჩემს,
 მას მივცემ მსოლოდ, ვინც მის ხაცვლად სსეს
 რასმეს მოძემს!..

იმედ მისილივი გამოვბრუნდი მოვძებნე სილო,
 მან ესრედ მითსრა: ჩემსე დიდი სსეს არის მჯლო,
 თითით მაჩვენა მე შორითეან მან დიდი ვგელი,
 რომლის წიწილათ მოეფინათ ვარემოს ველი,
 შიძით, რა ვნანე თავს დამეცა ფრიადი შარი,
 მაგრამ რას იცევით, მაწუნებდა შიმშილი შწარი.

მუსლზედ დავეცი ჭ დავიწეე ვულზედან აელი,
 ღაღადებით ჭ ანბორებით ისლოს მიველი;

მას მოვასსენე: ძლიერო მეფე! სიმიდრის, ბედის,
 უკანასკნელად მსოლოდლა ვარ შენის იმედის

სასოება აწ წარმეკვეთა ჭ ვარ მისწილი,
 თუ შწედ არ მექმენ, შემუქარება შორით სიკე-

დილი.

მან მსოლოდ მცირედ შეისძინა ჩემი ვედრება,
 ვსთქვ: ვმადლი ღმერთსა, რომ ძლიერს ვნოვე

ბედნიერება,

მაგრამ რას იცევით! ამის ღირს მექმნა ერთის
 შირობით,

რომ ჩემის კვერთხით შედარაგნა მათ წიწილათვს.
 ჭ ესრედ ვიქმენ სიმდიდრისთვს მუნ დაწესებულ
 სად წიწილანი მრავალ გვარნი იყვნენ შეკრებულ.
 ორ ღრეს დავიჯე, მაგრამ სვედრძან დამსაფა ისე,
 რომ შესამეს დღეს, ერთი მათგან სსუათ ქვეშ
 გასრისეს.

გნასე სასტიკი ჩვეულება, ქვევა გველური,
 ვით მოითმენდა ვრძნობით საგსე ეს ჩემი ვულო?
 უარიუყავი. აქ ვაძიწერა შე გველი შეარე
 შემოშკრა კუდი, ჩემის კვერთხით, გამედო ვარე.
 ნაცვლად სიმდიდრის ჭ ბედის, აქ გნასე ის დღენი,
 რომელიც აწმდე ფრიადა მსჯის, ვითარცა სენი.
 იმ ჟამს ვისილუ დიდ გრცელი შლვა, ჩემთა
 თვალთ წინა,

რომლისა ცალლამ შემიტარცა უცვბ მას შინა:
 იმ დლით მის შჯრთნი, ჩამიყვანენ სან ძირს, სან

მაღლა,
 ჭ გერსად შევსვდი ნავსა რასმეს რომ მოძუეს
 დასსნა,

დანთქმას მას შიგან, მხოლოდლა დლე დლეზედ
 მოველო,

ათს-კუთს მესივნენ, შლუს ნადირნი, სასტიკ მივე
 თუონი!..

საფლავი მოძუემს ბანაკს, იქ არს ყოველი ცხოველი,
 იქ თუ ვინაზონი სიმდიდრეს, ბედსაც, იქ არს ყოველი!.

ი. კერესელიძე

ელეგია.

შრობილი ხათვლი სავსე შავარისა
 მშობელს ქვეყნას ზედ მოპყენოდა
 ზ თეორი ზოლი შორისა შიებისა
 ღიუჯარდ სივრცეში დაინთქებოდა.

არ საიღამ ხმა, არსით ძახილი!!...
 მშობელი შობილს არ რას მეტყეოდ,
 ზოგაჲერ ვი ტანაჲვით გამოძახილი,
 ქართულის მიღშია ვენესა ისმოდა.

ვიდექ მარტოვა... ზ შიების ჩრდილი,
 გგლოვ ჩემ ქვეყნას მიღს ვაღიერსება.
 თხ, ღმერთო ჩემო! ხურო ძილი, ძილი,
 როსა გვექნება ჩვენ ვაღვიძება.

თ. ილია ჭავჭავაძე

ასალი მოღა.

ვოგო მოღაა ჩერ ერთი წამი,
 შეძგომს მოძარივ წამოსახში!

რომელია?

ხვედრისა ხომ მოდა არ არა,
 აღარც მგირვ მუროვისა შარი!
 ატლახსხსეც აღარ ხმარობენ
 ერთბაშად ხელისა ამხ ანობენ.
 ახლომოდსა, ახლია ჭრელია,
 თუკებამდისან სთორევი გრძელია,
 თუარს თუჩქრებით აუგეგბუელია
 ზე თუარდათა შეზავებუელია!
 ახლო ის არის ახლია მოდა,
 თუარსილას ცოლია ახე ანობდა!
 თუ თუკეში ერთხელ არ ვმყოთი ცკლილიებ
 დიდ მაჭრობა რით ახილუებდა!

ქალბატონო!

ხაკურდს რითა მსგავსს ახ ჭრელია ჩითი,
 თუხდ ჩითი არა იყოს ატლახსი,
 ამა რაგინ ვაუხვი თითი
 ახე ვაძინაჟე ორივეს თუხი! —
 გოგო! არ გესმის ახლია მოდა?
 გაჩქავრებით ახე ანობდა,
 ახლო ეს არის ამხ ხმარობენ,
 ვისეც არა აქეს ახე ანობენ:
 მოდსთუხს ახი არასა შრუხვს
 წამოხსხხში ჭრელია არ მხურავს,

შეგონი: განვიცხვენ ამ გვარსა ქალსა,
გინდა ხმარობდეს ქანძინის შალსა!

ქალბატონო!

შენ ხომ არასადრ თიგვდის ცოლია,
არა აზნაურის, არც მოქალაქის,
ზა რათა ხარ სხვისა ძმეოვლია?
ამის ცხევინ გინ თხვირია,
რომ ჩემს კრებამი გამოყვირია! —

ღიმ. ბერიველი.

ნ ა ნ ა .

ვაკანა ვაურწიეთ სულიკოს ეძინება,
გემართებს ღმერთსა გაუგებროთ მისი აღორძინება!
ბებე! ჰუმუ აწოვე გულს შექი ვეფინება.
დიდი სანი გელოდით, აწ განგებამ ისება,
ხეყნდა სხისარულოდ მე ბიჭის მოვლანება.

ნანა ალექსანდრევან ჩემს გულს შექის შეყენელი,
შენმა კეთილად აღზრდამ ბინდის გამოთხელი,
დედამის სისარულო მჭვრეველი სსივთა შეყენელი,
განგების მოვლენილი ბიძის შენის მოხენელი.

მის გულის სუვეშო, კეთილად აღორძინდი,
 ვით ედემის ყვავილი ისარე აბიბინდი,
 ბარცყოა შეგარდნისაო მამასთან გადმოფრინდი,
 მამიდა გალერსებს ნათლად უჯვალე ბინდი.

ლომ ვეფხვისა ლეკვი სარ, ბარცყი ქორძეგარ-
 დნისა,

მამას დაემსკავსები შენ ია ჭ ვარდისა,
 მალ სიძალე მისებრივ ნატვთად ახოვანისა,
 კარგო კარვის ნაშობო ლალ იაგუნდო მადნისაჲ.

ვის გვეანუბი ცუდი, მსევ მთვარისგან შობილო,
 ია, ვარდო კოკორო მამის გულსედ სობილო,
 წალკოცისა ყვავილო ედემს რეულად ცნობილო,
 ხანაგრი აღგვისრულდა სინარულად სმობილო.

თ. ნიკოლოზ ყაზიბეგია

სანიშნე

თავი მეექვსე.

ტრა! ტა! ტა! ტა! ტრა! ტა! ტა! ტა!
ტრა! ტა! ტა! ტა! უკრამდა ამ სმით გორის
ქუჩებში ბაღაბაბს ხელდათი ზ მძხდუკდა
ფეხაუჩქარებლივ წან მძღოლის ორი თოთუიანი
საღდათებითვე პოლიციის ხანოვნებს

მუნდუელით მოზობდა ამოუკნ ხეობი,
რომელიც მოკლეს დროში მძეუხვია მათ
გარს შავის ტყესკით. ყველა ცდ უთბდა
რომ წამდვარ იყო წინ ზ გვეგო მუღ
კაცია, რომლისათვისც ჩხუბობდნენ ავად
ზ წვებოდნენ ერთმანეთს ძალიზე.

მათ შორის დაბალი ტრანს მქონებელი
კაცი, ხშირ ხშირად ღვებოდენ ფეხის

თითებზედ, ზ იგქელეებდენ მალთა კისრებს
 მოდარაჲჲ წ'ეროსავით.

ყუროსი ეროს, წ'ინ მდგომი კაცების
 მხრებ შუა, კუეზივით წ'ამეყუთი თაგები, ზ
 აცეცებდენ ყურების ცქვეცითი თვალებს.

ჰსტოჲ! დაუძახა ამ დროს ჩანოვნისკმა
 სალდაოს, ზ ამპარტუნულთი წ'აიღო ველი
 სეროყვის ყუ.საკენ, საიღამაც ამოიღო რა
 თახათი შეკვეცილი ერთი თახახი დაწერილი
 ქაღალდი, აიხუდა მალთა, თრიოდჲ წ'ამოა-
 ხვეო ზ დაიწყო შემდგომი:

აუბლიკატია.

მის იმპერატორებიითის დიდებულების
 ვაკეასიის ნამესტანკმა, კონჟერძელით იე-სა
 განკლილს სეკლემბრიდამ კეთილ ინებეს,
 რათა შექერობილნი გორის ყუზდში ორნი
 ავაზკნი: ე... ზ თ... რომელნიც დიდს ხო-
 ბითვე არიან შენიშნულნი ავაზკობასა, მტა-
 ცებუობასა ზ ყოველსა კანონის წ'ინააღ'დეგს
 საქმეში, იქმნენ დაჰსაჲლო სამაგალითოდ,
 ესე იგი: ჩამორჩობილ ქაღალქსა გორში.

თანახმად ამა კონჟერძელიისა გორის პო-
 ლიცია, მოწერილობისა ძლით ყუზდის
 ნაჩაღნივისა გაცხადებთ თქუწნ, რომელ
 მოხსენებულნი ავაზკნი იქმნებან ჩამოხრ-
 ჩობილ ხვალ მეთოე სათხედ დილით გარე-
 თუბანს, სადესა დიდნი თუ პატარანი მოვბ-

ღუნა ხარი დევსწით ამ სასჯელს.

გათავა რა ეს ბუბლიკაცა, ყუფა შექნა ხალხში ჩიხქორა და ყვაროლა. იი! სასი-
ჩიბგო. იი! ყრა! ყვაროდენ ხელებს ქნე-
ვათ და ერთმანეთს თავში სემით წკრილ
წკრილა გორას ბაჭები, რომლებშია ამ
გა ოცხედებამ ყუფა ბუფიქა რაღაცა მოყ-
ლოდნეა მხეცყრა სახრეა.

ბევრნი იმ ხალხიდან არ მიიღებდენ მონა-
წილეობს ამ გვარსა სახრეულში, მაგრამ
გამომჩხბრეკვლის თვლითვი შექმლო კაცს
შეენიშა, რომ, თუცა მთვანსა მრავალი
შექმდებნათ სხე, მაგრამ ზოგსკი გაუყლოვა
ბირას სხეზედ მოყოლოდნელმა სიამოვნების
ლიმილია.

რას დაუძირებულობარი სვიმონ ივანიჩ?
შვითსა ერთმა ახალგაზდა ყმეწვილია კაცმა,
ჩაცმულია რუსული ახლსა მოდაზედ თა-
ვას ახანავს, როდესაც ისინი ხელ ხელა
მ. შსდევდენ დაშლილს ხალხს.

მე, იოსებუ ხეხარაჩ! რაუერს, ისე რაღასაც
უძირში შეველა.

მანს, მანს, თუ ღმერთი გწამს ნუ
დამიძლოავ.

არა უერს პოვერტე, და ამ დროს ამჟად
გაისწითა ვალსტყუა და მალტო.

ეე! პრატეც, ყუარა სიმონ ივანიჩმა, ახლა

გი დავრწმუნდი, რომ, ღიადიშ სეკრეტნა
ჩატ.

გოვსე ნეტ! მიუვო შეორემ, მაგრამ,
რადგან ცი ჩერეს ჩუარ ღიადობატუნ. შეკ-
ტყე, რომ მე ვვიქრობდი სოფლის ამბოფ-
ბახედ.

ეტო დოღო ვსიპალი იზნახ, მაგრამ
შეძიძლიან გკოხლო, ეგ ახრი ფოველითუხ
სევეგს თქესში, თუ მხოლოდ ამ მუბლი-
ჯალამ დაბადა?..

კეოე უტეზია სტრანნი ვიძროს! განა
შეძიძლება, რომ ვაქმა სოფლის ამბოფბახედ
არ აფიქროს. მიძიტყებულად მძინ, რომე-
სეც დარწმუნებულად, რომ თუი ა.ს. ც მიზნ-
წილთა ამბოფბიტ ნესპორიყ, ჩტო,
აზიან შეძიხვევანი, რომესეც კ.ს. სოფლის
სიტყბოფბახეგადო, ეძოყეს დავწყებს ჭ
ღყოფეს ბორიტყბახა მირეგში. უძიტრანო
ნავკიო, მაგრამ ბრველივე მოყლოდნელი
უბეღურება, თეხა, ახუ სხვისა, ფიცილთავ
გამოაფხახლოებს ამს ჭ, მოავონებს სოფ-
ლისა ამბოფბახს. მაგლითად, შეძიძლება
წარმივიდგინოთ, თუ ვინდა, აა! ამ სწ-
ქალი ავხეკებს უჩსტატ.

ეს, დელიტვილიო, რაი ვერ ვაიგე რომ,
სოვრტეზა აღარ არა, წკედა ახ დროება,
როდესეც ცაში აღიოდენ, ჭ იქედამ ცხერა

მშვენიერით უცქეროდგენ ხალხს; ახლა ყველანაშ
 შეტყუო, რომ ასტრონომიით ზ მატარებ
 ფილოსოფიით მუცყლი არ გაძლება, ზ ამ ტომ
 მატარებს რკინის გზებს, აქცავენ ზ სხუთად.
 მგონი ვარგა, იგი რუსული ანდა: პოდგ-
 ლომ ვორსუ მუკა რუსეთს რას დაძვეებს
 ზ არც რა გაზღვდება. მსწორე ვითრისა მატ
 შენ ფილოსოფიას, ვით... ვაე სავსეა მარ-
 ჩვენა ეხლა. პოდი ვაქვ ვნეთ მატრონიჩს
 ზ ამ სტყვით შევადგენ დახურულს ვორის
 ბაზარში.

მეორე დღისად, რადესეც ას იყო რომ,
 ამოყო მხელ თავი, ს. ჩვენი მოდიოდენ
 კლდის უბნადამ ორნი მარნია ეტყობოდათ
 რომ, ორთავ, ერთი ზ იგი სავანი ქუჩებდა,
 რომელსაც ამტკიცებდა მდუმარება ზ თავების
 მარს დახრა.

ტეხილი გალომა მშვეებისა ზ ბუღბუღო-
 თა, რომელსაც გალოებით ზ ფაუბებით
 ევიდნენ ბავთონებს ბოდებზედ, როგორც
 მსჩინდა არაფრით მარხნდათ ჩუქს მოგზაურებს.

მატარა ხანს უკან, მარხლოვდენ ასანი
 ერთს ვრამტით დახურულს დ. დ სხელს,
 რომელსაც ვქონდა ჩანადამ ლობელ შემოვ-
 ლეხულია დჭრელებულია ხარხევი, ზ
 სავსე რომელსა დავადოდა ერთი თოვთაბა
 სავლოთა.

დაინება რა შიშისაჲსა სხუდათა შვიდობ-
სუნკუთა შინა, შეშინება, ვიყრე ტერა,
ქ ამ სმხედ უღუბ გამოვინდა მკორე სე-
დათა, რომელნიცა შეგვინდა ახ. ნა სთ. ხეებ
შუბ, სადამც სმნივ ერთი მივინდენ ერთს
ვლიტათ დახმუთ ვინებთან, სედსეკრეთვე
დავადოდა წინ ზე უკან სხუთ თოჯინა სე-
რდთა.

შეშინდათ შინა, ყოინა ერთი ამ თრთა
შინთაგანა მკორეს, რომესეკ ვეგეთ ვინები
სმხრობილთა. თათა, სედსა შეგდა მღუ-
დეთა, იყო მკორა ზე ტენინი, ერთის მხ-
რთოდ რკინის ფანჯრით, რომელსე იყო
გამოჭრილი თოჯინა სეკენ.

შეგინა იყრის იტკი, რომელსედა
შინა შინ ახდენ თრთა ველოვს შეკრ-
უნა რკინის შორკილეთი მკორბ. ღნი,
წინმოვდგენდა უწინდურებს, სადამც
მოიღოდა რადსა უხამოვთ ზე მმ. მე სუნი-
ანი იყო რთ, ლუდის მსგოსხედ,
საწყელი მკორბილი ფერმა ვადამკრათ ზე
აუკანკალდათ ვუთა.

მა შეკინო შეკმხადენით, დაწყო ღუ-
დეთა ხმის შეკვლით ზე ამოღო უხადამ
მკორა თრთა, რომელიც ვადიგლო ვინ-
რხედ.

ცაჲ! ცაჲ! სეკან, შვითეს მას თრთავ

ერთად, რომელთაც თითქმის რომ თვალის
წყლი აღარა ჰქონდათ? ..

შენახეთ შვილი ცოდვნი თქვენნი, უბა-
სუხა მტუდელთა. სიბუკლი ჩვენი წინაგულია
ჰ ცოდვით, რომ სიბუკუნით სიბუკლი მოი-
ძიოთ. ყველანი შვილი სიკვდილის შვილები
ვართ, დღეს თქვენ მოგუდებთ, ხვალ ჩვენ,
ჰ ასე ყველანი დავხოცებით ადრე, თუ გვიან.
რა გეგწყობა მოგრობას ნების. ყნებებია
თქვენი ჩამობრჩიობა, ჰ ყნდა აღსრულდეს
ს. წმინდათ ამ ორს სჯის უკან. ცოდვით
მხოლოდ შვილი, რომ ცოდვა მოინანიოთ,
თორემ მატობასს უკან გვიანდა იქნება
თქვენი გამოხსნა სხობედო მტრის ეშმაკის
კვლიდამ.

ამ ს. ცყვანედ ერთმან პერობილოვანძან,
რომელსაც ერთქა თსოვლთან, დაწყო
ტარილი მღვთის ხმით, სიღით მყორემკი,
მწარედ გაშძობა ამოიოხრა გულისკვლ-
ვად ჰ წამოიჩიქა.

მოდო სკვან ჰ აღსრულყო შენი წესა.
ღირსი ვარ დახრჩობისა, მაგრამ დიდვი არა
დამიშავებარა ისეთი. ვახ! ხანიხდექ! სანიხ-
დექ! რახე გამოძსელთქ ქვეყანაში ჰ ნათე-
სობაში. შენ რომ არ გვლელატბა, მე სიმ
ასე ვცოვებთ არ შეყუდებოვდი ავანკო-
ბისა. რითა მჟობდა მე თემსინა? მე, რომ-

მკლსაჲ ვაგვიყვებთი მიყვარდი, ზ თითქმის
შენი სხეუ სტყუსაღწობი მიტყვი არმსკვნებდა.
ამ დროს მიყუბლითვდა ლუდელთა სწულს,
მწუხარებთი აღვხილს ქუახს. მამატყე მ-
მით, მამატყე, ცოდვილი ვარ ზ კაცის მკვ-
ლელია; მე მოვკვალ ჩემი სეფვარელი ცოლი
ხანიზდექ, რომელიც მიყვარდა ზ რომელიც
ამ უწყდურებაში ჩამავდო დღეს.

შეინანე შვილი, შეინანე, ცტყოდა მღუ-
დელია ქუახს, რომელსაჲ დაუწყო ღოტ-
ვების ვითხვა ზ შემდეგ აღხარებასა დააჯი-
რის ჩვენი თავსედ.

ვაძე ცოლი შვილი დაღუბლით, ზ სხუ-
ვარი გარბიებული. ვაძე მოხუცებული
მამე ზ დედა; ნეტა ცოთ თუ რა მხენი
გეგბა თქუშნი სეცოდვი თხორთიანი. ნუღარ
მელით, ნურს ღმით, ზ ნურს დღით. ზგ-
ვი დედა თქუშ თხორთიანს თავზე ზ მ. წ'ს-
თან გასწორა. თქუშნი გარბიბთი ჩემ სწულ-
ობლებს, თუღა ცოცხელი ვადურ ჩუბთი ჩემი
დახარობის ამბეს; ვაძე შენი ბრძლი თხორთიანი,
როდ დამტარებელიც აღარავან გეყვოდება.
ვაძე! ამ უწყდურებას, როდ მამა მამას სხა-
ვლითსაჲ ვეღარ ვეღარსები ზ ასე უმეტ
რონითი უდა ჩავაგუა მ. წ'ში ცუყულოდ-
და ვვიქრობდი, როდ ვეგებ შეძრავთნ მყოფი
შთავობასა ზ მივადე უმ. შრად ჩემ სე-
ვლობაში, ზ ხედავ რა მომივიდა, ცინოდ

ამ სიტყვებში იგნავი თხროდ თან, რომელიც
ვეღუბ ვაშლითა მივიდა ჩოქით მღუღელ-
თან ზ დოფორა ანაფორას კალთა თავსუდ.

აჲ! შენა ტყვე ვარ სავან, ზ ყნდა
მ.პ.ტ.ო. მ.პ.ტ.ყ. მ.პ.ტ.ყ. შენა ღუთის
გულს.საოვს შენ ღვდელი ხარ ზ დოფ. ან-
რებენ, რასე ვტყვი ზ მსოხვ. ვაძლეც
ღმერთის თავდებთ, რომ იბრალი აღარ ივიდო-
ხემ ს.პ.ო.ს.ხ.ყ.ში გველი.

შე გვ არ შემოდითან შულო, მაყვო
მწყურებთ მღუღელმა. ხემი შემწყობა ან
იქნება, რომ ვიშუამდგომლებ წინა შე ღუთისა,
რათა მოფ. ტყვის შენა შეტოდებანი უკეთა
შეინებ შეტოდებზე შენსა. ასე შულო.
შე.ნ.ნ.ყ. შე.ნ.ნ.ყ. თორემ გვიანდა იქნება
ვაძობსნა, ზ ამ სიტყვასთან შეყუდა მის
განდობსა.

იქნებოდა სხრა საათი დილითა, რომდესა
მოელთა გორას ხელთა დიდ დამ ვიდრე პა-
ტრობდელ მადყურებდენ გარეთაუბნ.ს.კენ-
ქ, ხაძუკ. ან. ეს ვის არჩობენ? შვითხაძდა
ერთი თეთრ ჩაღრიანა მოხუცებულთა დედა-
კ.ტ.ა. მყორეს, რომელიც ცოტა პატრო იყო
ნათა მახელ.

რა მოგახსენო, ასე ანობენ თუ ვაღა
ოხები არიანო! მელიე წავ დეთ პატრონა,
თორემ იქნება ვერცა მაყსწოთი.

იჲ! შენი ვაიხარე, სდღაა შჯოთ მუხ-
 ლობი. ასე მგონია, თუ ვუხეხი ჩემი აღონ არი.
 — ნახად! ნახად! უტყველენ ზე უკან აყენებ-
 ღენ ამ სიტყვით ხელს დესტრუქცია ზ სკო-
 ლათები, რომელიც ვარს ეხვეოდა ამბოთულის
 დიდროზ ძეოებს, რომელიცხედაც თავხეხვით
 იყო ეგდებუთა თითო ხე, ზ ძირსვი მად
 გმუოები ჰქონდა ორი ჰატონ ჰატონა ბტყე-
 ლი კიბეები.

ვარეთუბნის ადგილი თითქმის რომ ვეღარ
 იტყვდა ხელს, რომელიც მად ს ძირად აღმოდ
 წიუწუთა ზ ტარიალი.

მოჭყვით! მოჭყვით! შექნა მხალი ხელმძე,
 ზ ამ დროს ყველის დროითი თვლები ნა-
 ბახტას მხრივ, სადამაც მოუდით დით სწუა-
 ლი ავახეხები.

ჰატონს ხანს უკან, გამონდა თვითი ფე-
 ხამდ. ი წითელი ძაყდით შემოხალი მალა-
 ჩი. მას შემდეგ ავატონი ამოღებულის
 სქლით, მერე ავახეხები ზ შემდეგ აქეთ-იქით
 მოძღვევარნი თოჯანა ხელდათები.

აგრო რამ შევა მანა თხორითან, წაუტყ-
 ტუნა ქუახამ! ასეთი სემე ჰქმენ, რომ ს-
 სოცხვითოდ არ დარჩეს ჩემს ხელხალთვს
 აჲ! შემომხედე თუ რომელი მგონ ვარ.

ამ სიტყვებზე აღონ რა მალე თხორით-
 თანამ თავა, უუთო, თავხარი დაეცა, რა რომ

დაიხეხა ძეგლები, & დახარბოდა წახსტეგვად.
 მიხუთვლენ რა დახანძრულს აუღებს,
 დააყენებს ახალი ძეგლებს მხუთობლად &
 გორბოდნა. ჩმა იან დახწრებოთა ადგილობრი-
 ვის მოვროზახს & ექამახს. წაუკითხა ვადა.
 წაუტეგვლება.

მუძღვებ ანაძნებს შაღოჩს, რომელოცა
 წამოვიდა ქუახხვებს.

წაუყენა რა წინ, აილო სტოლიადამ, რომე-
 ლოცა იდგა იქვე ძეგლებ ქვეშ, ერთი
 თერთი პერანგი & ვადაცვა თავზე, შერე
 შხტეცა ვახერში ვგლია & წაუყენა ვიბახვებს,
 რომელსეც შეუკრა მანამდენვე უკან ვგლები.

მშვლობით ხეობნო! დაიძახა ხმას ვანკა-
 ლით ქუახხამ. მშვლობით სწელობგლო მამა
 ჩემო, რომელოც ველარ ხახვ შენ შვლს
 ქუახხს. ამ ხმახელ რაღაც ჩოჩქოლია
 შეიძნა ხეობში, & ვატარა ხახს უკან შეტე-
 ნეს ერთს მხუთობელს სხელში სწელო
 მოხუცებულთა ქუახხს მამა მშვლობით
 მძებო, მშვლობით, იძახა ხმა მალთავ უკან-
 ხახვლოდ ქუახხა, როდესეც შაღოჩმა ახ აყო,
 რომ ვადავლო ვახერხედ ჩამობმულია შეუ-
 გულს თავხეხედ სხელია & შერე ხელი,
 რომელისაკაბოც დეეკადა ქუახხა ხედ შეუ-
 ადგაღოს, & იფიყდა სწელოდ ვახხებს.

მუძღვებ მოვიდა შაღოჩი თერთი პერან-

გითვე ცოცხალმკვდარს თხზოლოთიანსთაჲც,
 მაგრამ, მანამ ვალაყვამდა ზერანგს ზე წა-
 ყუნდა ვიბახევენ, მანამდინ თითქმის რომ თა-
 ვარი სული ვადეც ამოხდა, რომელთა ც. მალთა-
 ნძა ძლიავ ცოცხალ მკვდარიდა აიყვანა ვი-
 ბეხელ ზე იქ. დამ პირველითხვე მსგავსედ
 ჩამაჩიო.

ვაჲ სწულთხე, ვაჲ! ციროდენ ამ სხიით
 მარავალნი მტყქროლნი ზე ცტყდენენ ვულთში
 ზე მუხლთში, რომელთა ც წაწყნით ზე
 ნამტარალვას თვალთხით წავდენენ პატარას
 ხანს უკან თავ თავის სავლთხევენ.

ამ დროს უყურავ შეცვლა ცროსი,
 ზე მანთოთხელი მხე დაჰჯარეს მავმა ღრუბ-
 ლთხემა. ამ ღრუბლთხემაგამო მას ცტედა საძი-
 ნელი მძიური ქარი, რომელთა ც მოჰქონდა
 წვიმა, ზე რომელთა ც თულავი იყვნენ ვინმე
 ვადეც მატყქროლნი, სჩქაროდ დაჰჯანტა
 თავ თავის ქუჩთხეა ზე სხლთხევენ.

შემდეგ რამტყენსამე წამისა, ძელთხით
 ურთი სავლთის მტვი აღარავან აღარა მსჩინდა,
 რომელთა ც მძიმედ დაითდა თითუთი წინ ზე
 უკან, სდეც სსტ. ვი ქარი იქეთ ზე იქით
 იქანებდა თეთრ ზერანგ ჩამულთხებს ქუჩასს
 ზე თხზოლოთისს.

დასასრულია.

ი. ზერიძე.

ცანაჲვა მორცხვისა.

(ქმუნიხ თ. . ვ. ჯამბაკუზ-ოზბელიანს.)

სულთა ჩემი დამწკარიან ცანაჲვისან, რო-
მელიც უეჭველიად ბოლონ მოუღებს ჩემს
ცხოვრებას. მე აღვიწერი თქუნი ჩემს მდგომარეობას, რომ შეიძლოთ განსჯათ ამ ცანაჲვისა:
მამა ჩემი იყო ღარიბი ზ უსწავლელი
მოსახლე. შემდეგ დედი ჩემის სიკუდილისა,
მე ვსარგებლობდი როგორც დედის ერთად,
მამა ჩემის სრული სიყვარულით, რომელი-
მანცა გარდასწყვიტა, რომ აღზრდა ზ სწავ-
ლა მიმელი. ამის მეტი მე არა მაკლდა
რა, როგორც თვითონ ფიქრობდა. პირველიად
მე მიმცეს ლათინურს შკოლაში ზ მერმეთ
გადამიყვანეს აკადემიაში, სადაცა ვისწავლე
ღმუთის მეტყველება. მე ვარ გამხდარი, მაქუნი
შშვენერი ცანი ზ სახე გარშემკული შავის
თმებითა, მაგრამ ვარ საკვრველის შკოლის
ბუნებისა, — მე მრცხენიან საზოგადოებინა;

ვძუოაღები ყოველისთვის, სისხლი მივარ-
 დება თავში ჭ სახე მიწითლდება; ეს უზე-
 დური ნაკოყლეგანება მადყოფნის ყოველს
 სახორცდობას; ამ მიზეზისგანაც ვინჩიე
 სრულებით განძობება ამა სოფლისა, ჭ
 თავი ჩემი შევსწარე სწავლას. მე მივიღე
 მალისტრობის ხარისხი ჭ შემდეგ ვიწვე-
 ძებნა საზრდოსი უყრნაღების წერითა, ეს
 შრომა ვინჩიე რადგანაც იგი მოითხოვდა
 ხანგრძლივს ოთახში გდომას, მაგრამ ჩემი
 შაზრი არ აღსრულდა, ეს ჩემი პლანი შეს-
 ტკვლია ორმა შემთხვევამ: პირველად მაძი
 ჩემის სიკვდილმა ჭ მეორედ მდიდრის ბიძი
 ჩემის დაბრუნებამ ოსტინდოეთით. მაძიჩემი
 იშვიად იხსენებდა ჩემს ბიძის, ამიტომ რომ
 არ უყვარდა იმისი აქა_იქ სიარულია ჭ მ-
 ძულის ვარეთ ცხოვრება, ჭ რადგანაც გან-
 ღათ რამდენმანმე წელიწადმა რომ მისგან
 წერილია არ მომსვლია, ამისთვის ჩუწნ ის
 კიდეს ვეგონა მკვდარი. მაგრამ რამდენსამე
 დღის შემდეგ მაძიჩემის დასაულოვებისა,
 უსებ გამოტყვრა ბიძიჩემი, მაძინ როდესაც
 მე ვაძირიბდი დაბრუნებას ჩემს ვუთხეშიდ;
 ის ძალიან არ სწყხდა თავის ძმის სიკვ-
 დილსა, ამიტომ რომ ოც ჭ ათი წელიწა-
 დი არ ენახათ ერთმანეთი, იმას შეეძინა დიდი
 ქონება, რომელსაც, როგორც თვითონ ამბო-

ბდა, შექმნილ ვაგებენიერებინა კაროლითჲ
 ჭეშმარიტად, იმას ჰქონდა ერთი მიტლი-
 თნი ჭ ოქრობდა რომ ეს ქონება იყო სამ-
 ყოფი მ.ს გასაძიდებლად, მაგრამ უცებ
 ამ შთანებს ჭ წრეკრებს შუა გახდა ავით
 ჭ რამდენსამე დღის შემდეგ. მოკვდა ჭ მე
 დამრჩა მთელი მისი სიძლადრე.

ოც ჭ ხუთის წლისა, კარვად წაწავლია
 მე გავხდი პატრონი ამოდენის შემოყენსა,
 მაგრამ ამ ბუნებების შუა მე ვიყავი
 სამანჯოდ მორცხვი, ასე რომ მე მოძღეს
 სახელი ძეიდრის გაუთლებლას; დიდი ხანი
 არ არის რაც მე ვიყიდე კარგი მამულია,
 რომელიცა არის შემორცხულია ასეთ გვა-
 რის მოსახლეობითა, თუცა ვიყავი მორცხვი
 ჭ ვმოძრებოდი სოფელს, მაგრამ მრავალნი
 ცდილობდენ ჩემთან დახლოებას ჭ უკრო-
 ინიანი, ვისცა ყვანდათ გასათხოვარი ქალები.
 მე ყოველის დროს მშატავებდენ, მაგრამ
 ყოველთვის ბოდიშს ვიხდარი ჭ კეტყოდი
 რომ ჩვენი არ ვაკმარაყოფიერებოდათ დროს
 მე ვივდიწი რომ ასეთი განმოწყობითი ცხოვ-
 რება არაფერია, სამი დღის წინ ვიყავ ჩემ
 სახლისკართან, რომლის საცხარეოდან ჭ
 ძმურმან მიღებამან დასოესა ჩემში რწმე-
 ნება, — ხარონ გვიგონის ჰყავ კარგი ხდელია
 ჭ ყავს ხუთი ქალი.

მე უცლოდი რომ არა შექონდა მიხრბმოხ-
 რით სიარულია ჭ მიხრბს ავიღე რამდენიმე
 ყროვი ცანსობის ოსტატისაგან; რაკი დავ-
 რწმუნდი რომ შემეძლოთ თავის დავკრა ჭ
 სიარული ვუბს წამოუკვრელიად, მაშინ მე
 მივიღე დანატყუება სედილოთ; მე შექონდა
 იმედი რომ სხვებში არ ვაკერჩევოდი ქცე-
 ვით, მაგრამ ვაჲ, ამით არს ცეორია ყბრ-
 გტაკოდა; რაკი მიგახლოვდი სხვის, მე
 მომიქსმა შარის რევა ჭ შექმნდი; იქნება
 მე მიტღიდნენ, რასაკვრეგელია მე მაშინვე
 ავირიე ჭ ვავსწითლდა; ბიჭმა მოახსენა ჭ
 მიმწვივს ბიჭითოტევაშიდ, მაგრამ მე ისე
 აღრეყული ვიყავი, რომ ვერ ვხედავდი ჩემს
 წინ ვინ იყო, ანუ ვის ველობნაკებოდი,
 მაგრამ რაკი შემეძლოთ ვსდილობდი კარგა
 დაძვრა თავი ბარონსათვის; სეუბედოდ მე
 ვუბი დავადგი ბარონს, რომელისც ქონდა
 ნიკრისის ქრებო; ის მომდევდა რომ ვაკე-
 ცა თავს სხუობახთან. ვერ წარმოიდგენთ
 რა ძნელს ჭ ყუბდურ მდგომარეობაში ვიძ-
 ყოუებოდი; მარტო ჩემისთანა მორსხვი კაცი
 ვადგებს ამას. მაგრამ ვვინებ ამ გვარნი
 ბარონი ცოტნი არიან; სხუთის ბატონის
 თავსიანობამ სრულიებით ვაძრო ჩემში
 აღრეყულება ჭ მე მიგვირდა იმისი მოხვენება
 ამასთანა ტკივილს შემდეგ; ქალუბს დეუკ-

ვეხამ და მათმა ზე მმურმა ლაპარაკმა გააქრეს
 ჩემში შორცხვობა, ასე რომ კიდეს წარ-
 მოვსთქვ რამდენიმე სიტყვა საღმისი; ჩუშნ
 ვიყავით ბიბლიოტიკაშიდ, საცა იყო ბევრი
 წიგნები, ზე მისთვის მე ვრაცხდი სახლის
 პატრონს სწავლიულ ლიტერატორად. დავი-
 წვე ლაპარაკი რამდენსამე ბერძულს აღწე-
 რილობაზედ ზე ბარონი ყველაში შეთანხმე-
 ბოდა, ამ დროს ყუცებ დავინახე ყუაგრაზედ
 აღწერილობა ესენეფორცისა თექვსმეტ ცომად
 ზე რადვანსე პირველად ვხედავდი, ამისთვის
 მოვიხდომე იმისი გასინჯვა, ზე მე ავდექ,
 მივმართე ყუაგრისაკენ, ბარონმა შეიტყო
 ჩემი სურვილი ზე წამოხტა ყუცებ, მაგრამ
 მე იმაზედ ყუფრო მარჯვე ვიყავ ზე ძალით
 გამოვადრე წიგნი, ვაჲ, არათუ ერთი წიგნი
 შიგლი შვათა ცყავით ვაკრული ზე ოქროთ
 ვაკეთებული წამოიქცა სტოლზედ ზე სტო-
 ლიდგან გარდმოვბრდა საწერელი ზე გასგარა
 ძვირუესი ხელინი; ამოდ მარწმუნებდა სახ-
 ლის პატრონი რომ არაფერია; მაგრამ მე
 ამოვიდე ძვირუესი ბატისცის ცხვირსახორცი
 ზე დაუწყე მის წმენდა; ამ დროს დავკიბა-
 ხეს სადილით.

როდესც ვავდიოდით სტოლოვრიდან, მე
 მოვემხადე ზე განკმხნევი ზე დავსაყუე ჩუშნე-
 ბულის აღივხედ ბარონესას ზე მისს ქალს

შუა, სახე ჩემი იწოდა თვიტრისა ზე ქსენო-
 ფონტის გამო, მაგრამ ახალია შემთხვევამ
 უფრო აღმრია; როდესაც დავიწყე სუბის
 ჭამა, ისე ახლო დავდვი თევში სტოლის
 ნაბრისა რომ როდესაც კელაპარაკებოდა
 ბრონის ქალს, ყუყუ წამოვკარ ველი ზე
 ვადმოვადე, რასაკურველია მაშინვე დამაყა-
 რეს სალოვეთქები მლოვარხედ, მაგრამ მე
 საშინლად მეწოდა ტანი, ზ ვერ ვიტანდი
 მის, მაგრამ რაკი მომავონდა ტკივილი
 ბრონისა, როდესაც მე იმას თეხი დავადვი,
 მე ვუთხოვრილად დავრჩი სტოლისხედ,
 მხოლოდ შესმონდა სიცილი ქალებისა ზე
 მოსამსახურეთა; მაგრამ ტანჯვა ჩემი ჯერ
 კიდევ არ ვათავდა. როდესაც მე შეთანდა
 ერთი ნაჭერი ბუდანი ჩანგაღობედ ბრონესმა
 მოხოვა ყურძნის მიწოდება, რომელიცა იდგა
 ჩემს წინ, სიჩქარით მე ჩავივდე ის ნაჭერი
 შირში ზე შირი ისე დამეწვა რომ, მაშინვე
 ვადმოვადე ნაჭერი თევშხედ, ყველანი შეს-
 წყებდნენ ჩემს უბედურებახედ, ზ შირჩვედნენ
 სხვა ზე სხვას საშუალობას, ბოლოს დროს
 შირჩივს ღვინის დღოვეა ზე უბრძანეს შიჭს
 ერთის სტაქნის ღვინის მოტანა. იმ სადავე-
 ლმა ღვინის მაგიერ მოიტანა არაყი, ზ
 რადგანც მე ეს სასმელი არას დროს არ დამე-
 ლია, იმან უფრო დამეწვა ზე ვამეგოთა, რომ

გორც შედრეკანი გამოვასხი პირილამ, ვერ-
ვინ ვერ დაიჭირა სიცილი, ზე მე ვიყავ და-
კარგული, ამოდ. უაქვრდებოდა ბარონი
ცოდის, ქალოებს ზე ბიჭებს, ზე უნდოდა დაე-
ჩუძებინა ყველა. ჩემი საშუალოება არ იყო
ნამოყნი აქერ, მე მომივიდა საშინელი
ოჯლი, ზე მინდოდა გამეჩქინდა სხე ცხრო-
სახოციით, მაგრამ რადგანც ის იყო გასვრი-
ლი მელონში, სულ მომისვარა სხე, რაკი
შემომხედეს არათუ ბარონმა ზე მისმა ცოლმა,
სულ ყველამ ვაიციანეს, მე როგორც ვიყო
წამოვხტი სტოლიდამ ზე გამოვიქცე შინი-
საკენ.

ახლა მე ვზივარ შინ ზე ვწამლობ ჩემს
თავს. მაგრამ ვერასფრით ვერა ვშველი ჩემს
უბედურებას, როდესაც ჩემს ყურებში დაგრი-
ლდება ის სიცილი, მაშინ მე მასხამს ოჯლისა.

აჲ რა შემთხვევა. მქონდა ზე ამის ვსწერ
რომ თუთოყუოს თქუწნგანში განვაღვიძო
მონაწილეობა ჩემის უბედურებისა.

თ. ზაქარია ერისთავი.

უწინდელს დროს

ბატონყმობა საქართველოში.

ამ საგანზედ მომაგებუელ განსჯაში არ შევალთ, ხოლო უმეტესად აღვწერო, ვითარ ჭროგორ იყო ბატონყმობა საქართველოში? — იქნება ისტორიის წერილთა გამოდგეს ეს წერილი, ამისათვის უმდაბლესად ვითხოვ ცისკარში დაიბეჭდოს ეს წერილი ჭ ბოლოს შეისტორიებ ვახხროვოს, ისტორიისათვის სჭირთა თუ არა?

საქართველოში მებატონეთ ყმობა მონად (მონება მესმის მე, დანაგვრა?) არ ითქმის. მართალია სიტყვა ყმობა იყო, მაგრამ საქმე მონებას არ აუხადებს.

უწინდელს დროში, ვარემე კაცი იმას

ემბლა: მებატონე ვიშოვნო ჭ იმას შევე-
ხიხნოვო, ამასოვს რომ მებატონე თავს
ემბლა მკლახავით ყურს ყუდებდა ჭ მკლახ
მხგავსად გული სტვიოდა ყმასოვს.

ყმა თავის მებატონესთან თამაძად მივი-
ლოდა, ყოველს საქმეს დაუფერებით, აუძერ-
თალოდ მოხსენებდა ჭ როგორც ამხანაგი ისე
გაუგრძელებდა ლაპარაკს, მაგრამ დიან პატი-
ვისცემით.

ყმა თავის მებატონესთან დაჟდებოდა
სადილოთ, ანუ ვხშძით, მებატონესთან ერთად
იგემებდა: მებატონე ჭ ყმა ერთად საუბრობ-
დენ, ერთად შექცეოდნენ ჭ ერთად სიამოვ-
ნებდენ.

ყმასა მებატონე მამასავით ყუჯარდა, მამა-
სავით შიში ჭქონდა, მამასავით პატივისცემდა
ღ ყოველთვს გაუთხილებული იყო. «არა
ვაქყენინორაი.» ერთგულება ხომ, რაღა
ყნდა ითქვას ყმებისავან, მებატონისა. ასეთი
მაგალითები მომხდარა, რომ მებატონის ერთ-
გულებისათვს, სხლოყუთობით მხვერძლოდ
შექწირებოდა მებატონეს. ზვერჯელ მძიმე
ავთმყოფს თავის ბატონს, თავისი ვლესი
ვარს შემოვეკობოდა გული მხურვალეს
ვედრებით: ღძეროთ, თუ ამ ჩემს ბატონს
'ასიკუდინო სჭირდეს რამე, ამის მაგიერ მე
პოვექუდე, ოლონდ ეს მძუღობით ამყოფეო.

ამდენსა მსხვერპლსა მებატონენი. ძვირად
 აჯახებდნენ თავის ყმისას, რომელთაჲცა ამის
 სამაგიეროდ თავის თავსა, არა შემთხვევაჲთა
 არა ზოგვედნენ, იმათის მტარედის კეთილ-
 მდგომარეობისათვის, არამც თუ დიდი რაჲმე
 საქმე ყოვილიყო თავის ყმისა.

გინიცობა თუ მებატონეს ყმა ავთი გა-
 ღებოდა, ხანხავად წავიდოდა თავის ერთიან ს-
 ხსლოყუთობით, კარგა ხანი დასდებოდნენ ჭ-
 ნუგეშს სტემდნენ. თუ ეტოდანებოდათ საქ-
 ყურნალოთ მისტემდნენ, თუ არა ჭ აქიმს
 მოაყვანებდნენ. საქმელთა ხომ რასაკურ-
 ველია ველს უწყოებდნენ ყოველთაჲს, მო-
 კითხვითაც ხშირად იკითხმდნენ ჭ ხნდსხნ
 თუთონაც მივიდოდნენ ხანხავათ, თუ სარიდო
 არა სჭირდარა, ჭ თუ სარიდო სჭირდა,
 გარედგან ზრუნვას არ დააკლებდნენ.

თუ დიერთი მძვლოვან მისტემდა დიდი სი-
 ხარყლი შეყუდებოდათ მებატონეთა თავის
 ყმისათვის, ჭ თუ დღე დაუმარცხებოდა,
 თანასწორ იმის ნათესავებისა, მებატონენიც
 ეგრეთ შეწყობებოდნენ; სამარხს გაუგზავ-
 ნიდნენ, სამძიმრის სათქმელად მივიდოდნენ
 ჭ დამარხვაშიაც იქ დაესწრებოდნენ. თავის
 დროზედ მკვსაც მებატონენი გამოყუცულიდნ
 ანუ თავის მოსამარხსა აჩუქებდნენ რასმე.
 გინიცობა თუ თხლოები, ანუ თბოლი დარჩე-

ზოდა ჭე ყუროსი პატრონი არ ეყოლებოდე,
 მაშინ მებატონე კაცებს დაუყენებდა ჭე იმათი
 პატრონობით, თუთონაც ყურს უგდებდა
 დიდის ყურადღებით, თუ სახლში არ გამოი-
 ყვანდნენ მოსამსახურედ, ჭე თუ გამოიყვან-
 დნენ, იმას ხომ შუღსავით აღზრდიდნენ თავის
 შუღსებთან ერთად, თუქცა მოსამსახურედ,
 მაგრამ გრძნობით ჭე სულით თავისუფლად,
 მოახლესაც ვერეთვე. ყოველი მებატონე
 გამზადებული იყო, რომ თავის კერძობას
 თითქმის უკეთესად სცმოდათ ტანისამოსი
 მებატონესე ჭე განსხვავებით ყოფილ იყვნენ
 ტანისამოსში. ეს ჩვეულება ასე იყო ძველი-
 დგან საქართველოში.

ქორწილი ხომ რაღა უნდა თქვას ენამ.
 ვითარ დღესასწაულობდნენ მებატონენი თავის
 ყმის ქორწილს, რავდნენ შესწევარს გაუ-
 გზავნიდნენ: ცხვრებს, ძროხებს, ყველსა,
 ერზოს, ღვინოს, ზურს, ტანისამოსს ჭე ამგვარს
 კიდევ რასმე, რომელნიცა თუთონაც ცოლი-
 შუღსით ეწვეოდნენ. პატრონისა პირის სანა-
 ხავს მიართმევდნენ, ვითარცა დედოფალსა,
 ხოლო სამი დღისას: ბეჭედს ანუ კარგსა
 ნივთსა რასმე ჭე ანუ ფუელსა. დროსა ღნი-
 ნისასა, ისე მოიღობენდნენ ჭე ისე შეექცეოდნენ
 თავის გლეხებში, როგორც იმისი ახლო
 ნათესავნი; ქალები ქალებთან ჭე კაცები კაცებ-

თან, რომელნიც ვერხულოშიც იმათთან დაე-
ბმოდნენ ჭ იმათთან ერთად მოიძღვრებდნენ.

ამპარტავება ჭ თავიუობა ერთმანეთისა
იყო ლუთის სწყენი ანუ იმის განმარისხე-
ბელი. ასე იყვნენ ყმაწვილობითვე ჩაგო-
ნებუყონი თავის ყფროსებანგან. მაგალი-
თებრამეფის არაკლის ვინმე საყვარელი მ. ს.
თვთი მეფის გაზდილი, იყო ამპარტავანი ჭ
ზვაკი კაცი, ცოდა მეფემ ეს ანაკი ჭ ყო-
ველოვს სტყუესვდა, მაგრამ მეფე იმისი
მოწყალო, ვილას. და შეშინდებოდა? მეფემ
ყოძინა, ყოძინა ჭ რო ველარ დაჟფერებინა,
გაყწყრა ჭ სრულოად იკლო. რასაკვრველია
თავის დროზედ ისევ გაუტება ჭ ყნამეტნა-
ვესით დაუბრუნა თავისი ქონება, მაგრამ ეს
წყრომა იყო მაგალითისათვის სხვების გასა-
ფროთხილებლად.

უწინდელს დროში ასე ჭ ამ გვარად
იყო ჩუწნი მამაბაბის ცხოვრება, მეფიდგან
მოკიდებულთი მტირემდისინ, რომლითაც
არავისი კარი არ დაიკეტებოდა, თუ არ ძი-
ლის დროს. არავის არ დაეშლოებოდა თავის
ყოვროსთან მისვლა, — მივიდოდნენ ისეთამადად,
ისე გაბედვით, ისე პატოკცემით ჭ ისე ზდი-
ლობით, როგორც ზევით აღგვიწყრია.

როგორა ვსაძევა, სულ ასეთნი იყვნენ
საქართველოს ხალხნი მეოქი, მაგრამ საზო-

გადოდ, სწორედ ასე ითქმის. რასაკვრველია
 იმათ შიგნით იყვნენ ცუდნი კაცნი ანუ უჩუ-
 ლონი, მაგრამ ერთიან საზოგადოებისათვის
 ეს რავდენიმე დიას მცირეა, რომელნიცა
 თითოთი საჩუქნებლად შევანდათ & საანდაზოდ
 საქართველოს ერთა, ამ გვარი კაცი. ეს ამ
 გვარი კაცი უნდა განიკერძოს, ამისთვის
 რომ ამ გვარი კაცი მიაჩნდათ, ვითარცა იყდა.

მეფე ვახტანგ ანზობს თავის სჯულთში
 & კანონად ზღვებს — სულის გარდა შებატონ-
ისა არის ყმალი.»

ამ მეფე ვახტანგის კანონს სხუა გვარად
 ნუ გავიგონებთ. ეს იმას ნიშნავს, როგორ-
 რათაც შული შობელის ეკუთვნის. & შული
 სრულყოფით შობელისა არის, ასე იმის მზგავ-
 სად შებატონეს ეკუთვნოდა ყმა. დაუნაშავე-
 ბელი კაცი ხომ არ იქნებოდა, სრულყოფით
 უმანკოება ყოფილიყო ჩუქნს ქვეყანაში,
 ამისთვის ეს მეფის კანონი იმას ნიშნავს,
 როგორათაც დამნაშავეს შულსა, მამამ წვე-
 პლა დაანახოს & იმითი შიამინოს, ისე ის
 კანონი ჩუქნი გლეხების საჩუქნებლად & შე-
 ბატონის შესაკავშირებლად იყო, უფრო
 & უფრო ერთნი ყოფილიყვნენ რომ იმათი
 განძორება არაფერი არ მოეხდარიყო, რო-
 გორც მამა შულისა, თორემ თუ ეს ასე არ
 ყოფილიყო, იმისთანა ბრძენი & მოწყალო

კაცი, ვითარცა მეფე ვახტანგ, იმისთანა უწი-
ყოლოს ვახონს დასდებდა? — საქმეც ცხა-
დებს იმას.

ყოველს მებატონის გლეხებსა, თავთავის
დებულობა ჰქონდით მებატონისა: ყოველს
საგანსად, ყოველს საქმეში, & ყოველი
ასე & ამხანით იყო ყოველი ჩუშნი მდგო-
მარეობა მამა-პაპისა. ყველამ იცოდნენ თავისი
მოვალეობა & აღსრულებდნენ რიგზად,
წესზად, სიმართლით, სწორედ, თავის დრო-
ზად & ყოვლის ჭეშმარიტებით. მგონია
აქამომდე კიდევ იყოს იმერეთში დებულობა
სამსახურისა. მებატონეთა & თავის გლეხებთა
შორის.

ეს ამგვარი მაშინდელი ჩუშნი ცხოვრე-
ბა იმისათვის იყო ისე კარგი, რომ მაშინ-
დელი ზნეობა, სრულიად განწმენდილი იყო
ყოვლის მტირედის მწიკვლისაგან, ესე იგი
იყვნენ: მძვობიანნი, წყნარნი, ყუროსების
მორჩილნი, ნათესაობის მიმდევრ-მომდევნი
დიდის სიყვარულით, მეზობლების გამტანნი
& შექმენი ერთმანეთისა: კეთილნი, პურმა-
რილიანნი, პურადნი, შექმენარებულნი, გლა-
ხაკ-დავრდომილით კელის გამძართველნი,
ზდილობიანნი, მართებულნი, უცხო დარბაი-
სელნი, მოთავაზენი, გულთგახსნილნი, სიწრ-
ფელით მოლაპარაკენი, დაუფერებით მოქმე-

ღნი, გულოვიცხელი, შხარაყონი, მომ-
 ღრაღნი, მასვილ-სიტყვერნი, გონიერნი,
 საქმის მალე მიძვედრნი, თავის პირობის
 აღმასრულებელი. არაოდეს ხელანძველსა
 სიტყვას არ იტყოდნენ, არამცაჲთაჲ საგებელი
 ეთქოთ რამე, ჳ თუ როგორმე იტყოდნენ
 დიდი შოთიის მოუხდებოდა; შეუუროსეთ
 პატრივის მტემელი ჳ იმათ ყბობის დროს
 განკრძალვით ყურის მიძვედნი, სინიდასინ-
 ნი, გულომარტენი, მიძღობნი, ყცხო დე-
 დაკაცთან ყმანკონი, ვაღის ვადახდაში ყვა-
 ნასკნვოს ქონებასა მისტემდენ თავის დრო-
 ჳედ; მართაღნი ჳ მართლმსაჯულობის
 მოყვარული. სხლოყულობაში ბედიერნი,
 არაოდეს ცყუილს არ იტყოდნენ, რაც ყნდა
 ძვირუასი განძი ეზვნათ არ დამალოვდნენ,
 მოსაზნი, ჳეშმარიტნი მორჩეუენი, ხასიათში
 მაგარნი, გაჭირებაში დიდი მოძთმენნი, ძლი-
 ერნი ვაჟუცნი. ამხანაგობაში ანუ მეგობრო-
 ბაში მტკიცენი ჳ ეგრეთვე სხუნი ამგვარნი...
 როგორც კაცნი კარგნი იყვნენ, დედა
 კაცები ყურთ მომატებით კარგნი იყვნენ,
 მაგრამ ახლა ვიკითხოთ: მიხეზა რა იყო
 ამისთანის კარგის ჳნეობისა?

ჳხუნი ქრისტიანობის სასულიერონი აღს-
 რულებდნენ ყოველს სახარების სიტყვას,
 იტოდნენ იმათ, საღმთო წერილი კარგად,

არამც თუ მხოლოდ წავიხვება, არამედ იმის
კანონის დებულებას აღასრულებდნენ, ყოველ
ჯანს გუჯიოი ზ სუჯიოი; სრუჯიოდ მიხვე-
დრიჯიანი იყვნენ, იმ სჯიოდ წერილის ძალს,
სხუა ყოველია იმოდ არს თუნიერი კეთილიხიხი.

ამ სჯიანხედ ექვადგებოდნენ თუხიო მრევე-
ლიო, ყოველიოუს ზ ყოველის უამს, ამ სჯი-
განს კრსკოდ განუძირ ტყებდნენ სჯიოდ მხუჯი-
ვლიეს გუჯიოი, რომელინაღა ყუჯიოდღებოი
მოიხსენდნენ, თუხს მოძღვარიო კეთილუწხიხიხასა
ღ შეუდგებოდნენსა კეთილიოა დარიგებოა
ძიასა.

საქარიველიო მი არა მებატონე არ იყო
რომ იმას თუჯისა სჯუჯიარი ძღუდელი არა
მყოჯიოყო არ იქნებოდა, რომელითანაღ ყო-
ველის სადილუხს შიძი, ძღუდელიო იქ უნდა
ყოჯილიყო ყოყოიო; იმს გუჯიოიხა სუჯიოა,
თორემ უძადლიო სუჯიოა იქნებოდა უძღუდ-
ლიოდ. ეს ძღუდელი იყო მებატონის კარის
მბბღიესიისა, მებატონის სახლის მხლობლიოდ
რომელიძიოღ განუწყვეტელი იყო წირვი-
ლიოღა ზ ტისკარი, საღაღ მებატონენი სახ-
ლუჯიოიხიო მივიდოდნენ მოსასმენად ყო-
ველიოუს, ზ წირვის შემდეგ შეუდღას დროს
სადილს იგემებდნენ კეთილიოდ. როკონსა
ქარიველიოების სადილუხს შიძი ანუ სუჯიოა
კეთილი საუბრიოი გავილიდა სოღიმე, დმერიოი

კაცობრიობას მისცეს ის კეთილი & ბედნიერება,

ჩუქნი ყდაბნოები, ყოველთაჲს ბერებით სავსე იყო. ბერს ცოცხლად შუადანს კაცებს სახლე-ყლოებაზე გელთა აუღიათ & იქ შესულონ მოწაზონად: სოკოთის ამბოებს მოკშორდეთ. ვოცა ეს მაგალითები & ამისთვის განბობ მე ამს.

ერთს მატიონსანს კაცს, (ეს ყუბო ახალი ანბავია) სახლეყოლობით ბედნიერს, თავის სახლეყოლობაზე გელთა აუღია & ყდაბნო ში მისულო ბერებთან მოწაზონად, რომელიცა წელიწადში ერთხელ მოვიდოდა თურმე კალიოს დროს თავის კალიოს პირზე, სადაც თავის სახლეყოლება გაეგებებოდნენ, დიდს მოწიწებით & კრძალვით თაყვანს სცემდნენ, ცოლი, შვილები & ერთობრივ ნათესავები, ისიც მკირეს ხანს დარჩებოდა კალიოს პირზე თავის სახლეყოლებასთან & ნათესავებში კეთილსაყბრით, რომელიცა იმის ყბნობის დროს, ერთს ყრებს ჰყრის მიუწყამდნენ თავის სახლეყოლობა; ისიც ყდაბნოს კაცებს ანუ თავის ამხანაგ ბერებს ყრემზე დაადებინებდა იმ ჰყრს & წმინდა ბერებისავენ გამოემგზავრებოდა ყდაბნოსვენ, სადაც თავის სახლში აღარცკი შევიდოდა: მოვიდოდა ყცხო ბერსავით & წმინდიდოდა ყცხო ბერსავით. იმის შინა-

ყრები ზ ნათესავები, სიამოვნის ცრემლით
 ატოლებდნენ ზ იან სანატრელად მიიჩნდათ,
 იმის კეთილ ცხოვრება კეთილს მძებსა შო-
 რის უდაბნოში.

ყოველი საქართველოს უდაბნოების ვარი-
 დია იყო ყველასათვის, ყოველის დროს,
 ყოველს უამს. იყო ყველასათვის ერთგვარი.
 ხადკური ზ მისაძარითა უდაბნოს ეპკოესიის
 სალოცავათ ვინც დედანი წავიდოდნენ თამა-
 შად შევიდოდნენ იმ უდაბნოში ბურებთან ზ
 იმათთან კარგახანი დარჩებოდნენ, რაკდენიმე
 დღეები: ვითარცა წმინდა სული სასუფეველო-
 ში შესულ გამოსული. არამც თუ სემათ,
 ფიქროთაც არ იცოდნენ ცუდი რა იყო ქვე-
 ყანაზედ, ასე განწმენდილი ზნეობა იყო
 მძებსა შორის საქართველოს უდაბნოებისა,
 მაშინ როდესაც რომ არა უდაბნოსა ბურსა
 დაშთა არა ჰქონდა, ქალაქებში ზ სოფლოე-
 ბში საარსული არავისთან, რაკდენი ხანც
 ნდომოდათ, მაგრამ ასეა ვიკითხოთ, ასეთი
 თავისუფალი საარსული რა იყო უდაბნოს
 ბურებისგან ქვეყანაზედ?

ქადაგებდნენ ქვეყანაზედ ჰყმძარიცა
 ქრისტიანობასა, რაარის ქრისტიანობა? — არ
 დარჩებოდათ არა სახარების სიტყვა განმარ-
 ტებით არ ელაპარაკათ ვისთანაც იყვნენ ხოლომე
 არ გაუშვებდნენ სძლითო წერილის კეთილს

აზრს, იმითი არ ეთქვათ. სულ ამითხვედ
ქადაგებდნენ ზე ამხვედ ღობაზრავობდნენ სიქარ-
თველითს ერში; არა შინსაზნობით, არა
რანს. მე განძობვისათვის, არამედ კეთილის
ქრისტიანობისა ზე განჩემდღის ზნეობისა-
თვის. ეს იყო ზე ამისთვის დადიოდნენ ქალა-
ქებში ზე სოფლებში ჩუშნი ყუდაზნობებს
ბერები. ✠

როდესაც ყუდაზნოს ბერი მოვიდოდა სხ-
ლეულობაში სადე, უნდა გენახათ მოვლით
სხლეულოება, ვითარ კეთილ მოჩიქრობაში
შევიდოდნენ, ვითარ უკრინავდათ ვუ-
ლით კეთილით. ესეთი სიტყვით, სულ სხუბ
ცხოვრობაში ვადვიდოდნენ გონებით. ვითა
სასუკვევლითგან ანგელითხი სჩუქოდ მათ.

უჩინდელის დროს სიქართველითში, კერძ-
ვისგან ვერ ვაიგონებდით სიღობდველით
სიტყვა ეთქო ვასმე, არა დიდსა ანუ მცო-
რესა; სულზნეობითი ღობაზრავი შქობოდათ:
მათ დარბაისელებს, მათ მართებულთა, მათ
ზდილობიანთა, მათ მატობსანთა, მათ კეთი-
ლის მოქმედთა ზე მათ მშობლის მამულის
მოყვარულთა, რომელნიცა დმერთსა სძირად
ახსენებდნენ ყოველს ღობაზრავში.

ყოველი ზვეთ სხენებულთა რაც ითქვა,
ამის შემდეგ, შგონია კარგნი იქნებოდნენ
ჩუშნი ერნი ყოველს ერში — სადეცა ცყუდა

აბა გაიგონებარა თუნიერ კეთილსა, იქ ყოყო-
ითი გონი კარგნი იენებან, დაწმენდილი
ზნეობისა. გარგი ზ სული მაგალითი, დიდი
საქმეა! ორსაჲ სკუორველი ძლიერი ძლია
აქეს; ორსაჲ შეუძლიან კატობრიობა და-
მორჩილის ადვილად.

როდესაჲ მებატონე ზ გლეხი, ერთად
იქნებოდნენ; გლეხი მებატონის ზტივის
სებაში იყო, ვითარცა შამისა ზ მებატონე
სიყვარულის აჩუშნებდა გლეხსა, ვითარცა
სკუორისა შვილსა. ასე ზ ამ გურად იყვნენ
ერთი ერთმანეთში გაერთიებული მებატონენი
გლეხებთან, ჩრუელის გულით.

ჩემს სიქმარვილეში, ეხლაც კარგად
შახსოვს, ბევრი ნუსი მართებულნი ძველი
დედაკაცები ზ კაცები, რომელნიცა დიან
ხმრად იყვნენ ერთმანეთთან, ყნდა გენახათ
ახინი: ვითარის თავაზით იყვნენ ერთიერთი-
ნეთთან, ვითარის ჩრუელის გულით, ვითარ-
ის კეთილის სულით; ვითარ ზდილად
ყბოზდიან, ვითარ ზდილად ხუძროზდიან,
რომელნიცა არაოდეს ერთმანეთის სჩყენს
სიტყვას არ იტყვოდნენ, მაგრამ მოუწყვე-
ტილად ღიბარავოდნენ, რაზედაც გნებავთ
ყოველის კარგს საგანზედ ზ ყბოზდიან ყო-
ველითჲს კეთილს ვინიერებანს.

სიძროთიე ზ ყმანკოება, იქამდისან იყო

საქართველოში. სასამართლოები ჭ სამკაუ-
რო, ყოველს ადგილს ჭ ყოველს სახლში
იყო ხოლმე. ვისაც საჩივარი გაუჩინდებოდა
ყუროსი ერთი საჩივარი, იქვე სოფელში
გადაწყვეტდნენ სახალხოთ, რაკდენიმე მოჩივ-
რებისაგან ამორჩიყუნია შუა კაცები. ბევრ-
ჯგელ მოხდებოდა, მოჩივარი ანუ პასუხის
მიძცეში, თანახმა არ შეიძნებოდა. მაშინ თუ
მებატონის კაცი იყო, მებატონესთან წავი-
დოდა, თუ ეკვლესიისა სასყუთიეროს ყუ-
როსს მამასთან ჭ თუ სამეფოსი, — მეფესთან,
რომელთანაც თუ შეესწრებოდნენ ვანშე,
თუთ ისინივე შეიძნებოდნენ იმათი მოსამარ-
თლენი, თანა დართუთ მებატონისა, ჭ თუ
არავინ შეესწრებოდა, თუთ მებატონე იძნე-
ბოდა მოსამართლე ერთათ თავის მყუღლი-
თყრთ ჭ იმათი გამოცდილი კერძობანი.
ყოველი მაშინდელი ამ გუბარი სამართალი,
სყუთ სვინიღისით იყო ჭ ჭვეშმარიტებით.
თითქმის ყოველი სყუთი, ანე დახელოვნე-
ბყლი იყვნენ ჭვეშმარიტის სამართალით,
რომ ძნელად შესცდებოდნენ სამართლის
ღროს სამართლის გადაწყვეტაში, მაგრამ
ყნამეცნავესად ყუროს ამას ცდილობდნენ
მოსამართლენი, მოჩივარი ჭ პასუხის მი-
ძცეში, ერთმანეთში მოფრიგებინათ როგორმე,
რომ ერთი ერთმანეთზე გყუღძვირად არ

დარჩენილიყო არც ერთი ჭ ამისთვის პირზე-
დაც აკოტნინებდნენ ერთმანეთს, რომელს. ცა
დიდი მოხარულნი დარჩებოდნენ ყველანი,
რადგან მორიგება მოხდებოდა იმათში. ხან-
დისხან ესეც მოხდებოდა, თუცა დიან იშუ-
ათად, რომ მოხიჯარი ანუ პასუხის მიძცეში,
თანახმა არ შეიქნებოდა არავის სამართლით,
ამაზედ ძალია არავის შეეძლო. — ჩუენ ასე
გადაგვიჩვენებია ჭ შენც თანახმა უნდა იყო-
ვო. მაშინ უეჭველია ფიცი უნდა მომხდარ
იყო; უნდა გჯერო ჭ სახარება აელო ჭ
ისე ევიცა. თუცა დაიფილა ვადა, მაგრამ ამ
გუჰარი მოფიციარი ვადა, მიჩინდათ ხალხს,
ღუთის გარეგან ვადად. არამცთუ ამ გუჰარი
ფიცი, უბრალოთ ღამარაკშიაც არ დაიფილა ვ-
დნენ სუძრობით არასდროს, მხოლოდ ამას იტ-
ყოდნენ: ჭეშმარიტად ვანბობ, მართლთა ვანბობ
ღ კიდევ ამ ვკარად. შეორის შეფის ირაკლის
დროს, ერთს მოქალაქეს, ერთის მოქალა-
ქისათვის ასი თუძანი უსესხებია, გამოსყლთ
დრო ჭ ეამი, მომკუდარან, ბოლოს მსესხე-
ბელის შკლი წასდაებოდა მოვალის შკლს:
მაშაშენს მაში ჩემისა ასი თუძანი ემართა,
მამეციო, რომელსაცა თამასუქიც ეჩუენებინა,
მოვალის შკლს ეთქო: მართლია თამასუქი
მაშა შენთან დარჩა, მაგრამ დარჩემუნებით ვიცი,
მაშაშენმა სრულიად მიიღო, ის ასი თუძანი

თავის სწრგებლათი მამიჩემისაგანაჲ. ზეგრა დაჲს შეძლევ, ორავ მევებს ირაკლისთან წესყოფილებს ზ ორთავ სხივანი რომ დაესწრყოფიანაჲ, მევებს ირაკლის ყბძანებანა მოვლის შუახსნავს.

— თუ ილა რომ მამა შენმა სწორეთი მისა მაგ თამსუქის ფულო ზ მახეხანაკამო, ეგ თამსუქია მაგას მამასთან დაჩა, უნდა გულო დაუწმუნო მაგასე, თორემ გადავადგვინებს მაგ თამსუქის ფულოსა. ამ სიტყვით დასლო ვადა. მოვლის შუახსნავს დასუხი ეს იყო. — ავრეილოს ჩემო ველწიფეთას თუძანს გამოვოტან პარკით, მამიჩემის საულოვზე დაკდებ, იმ მამიჩემს შევაპარებს მაგჩემს მოღვეს საიქიოს, მოვიღეს ეგ მოღვე, მამიჩემის საულოვადგან აღლოს, ის თოი თუძანი ზ მასუტან მაგისი იყოს შენიჭირამყო.

მევებს ირაკლის დიდად მოსწონებოდა იმისგან ეს თქმა ზ ვინც იმ დროს იქსოვბოდა, იმათაც. ეს ანბავი ე. ცვილისში განთქმული იყო, ამის მეორე დღეს, მოვლია ქალაქის ხალხი იმ მოვლის საულოვის გარს იღვნიყ თურმე, ყველანი ძრწოლით, ვახოთ რა მოხდებო? — ამ დროს იმ მოვლის შუახსნავი გამოსულოიყო ხალხითგან; თავის მამის საულოვთან მისულოიყო, ის ასი თუძანის პარკი, იმის საულოვზე დაელო ამ სიტყვით:

«ამა ჩემო, თუ მიგის მამისათვის (პირდაპირ უღდა თურმე მსესხებელის შვილი.) არ მიგეტყოს შენი ასი თუშანი ვალი, ეს ასი თუშანი დმერთმა მოახმაროს იმის შვილს, ამს, ზე თუ მიგეტყოს, საიქითს მოგეტყოს პასუხი, დიდს სამგაჟროში ამნათ.»

ამ სიტყვასთანვე დაუძახა. — ამა ეს ასი თუშანი, მოდი ზე აიღეო. მოვალის შვილი მივიღა, დაავლიო გგელი მარკს, მაგრამ ვეღარ ავლიო ზე ძრწოლითი ყუთხრა თურმე. — არ ვიცი; იქნება მართლა მიგეტყოს, მაგრამ მეტი არ ვიცი ზე არც გამიგონია ჭეშმარიტად არავისგან.» ამასთანვე ის ასი თუშანი მოვალის შვილს დაუბრუნა ზე ხალხის მეტი კმაყოფილნი წამოვიდნენ თავთვისად ყველანი. (სიქართველითში ამ გუბარს სამართალი იყო ყველასათვის ერთი გუბარად, დიდთა ზე მცირესათვის თანსწორად ისე, როგორც აღგვიწერია.)

აი ასე მოდიოდა საუკუნოების ჩუშნი კეთილზნებობითი სწავლა სიქართველითში.

ესა დიბს ძნელიად გააჟავრებდა თავის ბატონს, ზე თუ გააჟავრებდა, ჟარიმბს წართმევდა, მაგრამ თავის მუშობლისგან, ყოველითვის საყვედურში იქნებოდა.

— «შენ ის არახარ, მამის მხვავსი, ჩუშნი ბატონი გააჟავრე ზე ჟარიმა გადაგახდევინა;

შენ სოფელში აღარ გაგვევლება, თუ სკონდრასი გქონდეს, წადი ბატონის გულთროგორც იყოს მოიგე, თორემ ჩემს შეყრთობაში არ გავატარებთო.»

ასეც წავიდოდა, მოციქულები უნდა შეეჩინა, ბატონს შერიგებინა, რომელიცა უფროსი ერთხელ, ბატონიც ჟარიძის დაუბრუნებდა უკან. ჟოხით ცემა, დაბ იშვითდ მოხდებოდა ბატონისგან თავის გლეხისა, ჭ თუ მოხდებოდა, ასეც ყმაწვილს კაცსა სცემდა, მაგრამ მაინც საუკედურს ქვეშ იქნებოდა მესობლებსაგან, მინამ კიდევ ბატონი შეირიგებდა.

ჩემსი მებატონენი არაუგონო არა თავილოზდენ თავის გლეხებში, არა განსხვავებულს საქმეს ჭ არა მტირეს. თუ მებატონე თავის გლეხკაცებს თავზე არ ადგა მებატონის საქმეზედ, ერთგულთა არას გაუკეთებდენ-ყოველს მებატონის საქმეში, ყოყოთი მებატონეც იქ უნდა სდგომოდა თავზედ: ხანდისხან მებატონეს იძითან ერთად მუშაობა, იძითან მუშაობა სიძღვრა ერთი ჭ თან ჰოპმა ეძახა წესისამებრ რიგზედ. არა გაქმებებისათვის იყო ესე, არამედ ყოთავილოზისათვის გლეხი კაცის საქმისა. თუ ეს ასე იქნებოდა, მოგვეცათ ღუთის წყალობა, ისინი კეთილის სიხარულით, ერთგულთა გაუკეთებდენ საქმეს თავის ბა-

გონს, თუ არა ზ დიდად მოიწყენდნენ ზ
წკლდოწყვეტილსაგით იქნებოდნენ უბატონ-
დოდ. მაშინდელთა ჩქსნმა მეხატონება სრუ-
ლის გონებათ კარვად იცოდნენ, რომ ვლყხა
კაცოც ლქოის გჩყნაღია კცა იყო, თანს-
წორ მეხატონასა ზ ამისთჳს არას თაკილო-
ბდნენ თავის ვლყხებში არას სექმეს, რაც
კაცობრიობას შეშვენას სწორედ ასე.

სხუთად შორას, ჩემს სავმანწვილოცში, ესეც
დახსოდს. დიდი კაცა ვანმე ზ დიდი კაცის-
შვლია კ. ბ. ბ. ზ ამისა ძმა თ სეცხე მამა-
ნებაში, ახალყოხსუძვიდათ თავის ვლყხებთან,
თავისა ყანა; იმათთან ერთად ყოქქმსით მუ-
შყრა სიმღერა ზ თან შოპყმა, როგორც
ამხანაგი ამხანაგებთან. მინახძს ესენი, სვიოქში
გაცურებულთა გამოსულთან შვიდგან, თავის
ვლყხებთან სადილიანთჳს, ყზოდით გამხა-
არყოლებულთა ზ ვანცხოვლებულთა ლიძლი-
მის სხით. იმათთან ერთად ასე ყხადილოდათ.
შირველიდ მოძკაღნი დაყხხადი სადილმვედ,
რომელთაცა ჳერ ყველახათჳს თჳთოყულთ
ღვირუ ჩამოყრაგებით ყანწყბით მათ, მას-
ყვან იმათში ჩამსხდარან. შყაში ზ სადილია
გემრიელთა ყვეძებთან იმათთან ერთად,
მაგრამ ყსიმღერით ზ მოყლხენად ვანად-
გან კიდევ მოყლოდნენ მუქობას სადილის
ყვან, ხოლო სადილს ყვან, ვედრებთა ყო-

ხოვნიადი თავის გლეხებს თავის ბატონებისათვის, აღარ ჩადგენ იმათში რომ არ დაიღვინენ. იმათაც ბატონი უცადათ და აღარ ჩადგინან. ესეც ასე იყო, ეს ჩუქურთუბა უჩინდელის დროს, ყოველის ჩუქურთუბაში.

თითქმის ესეც შესანიშნავია აქა, რომელთა სიტყვა ესაა ვიტყვი. მართლად ყუბროს უცუროსობა იყო საქართველოს ერში, მაგრამ ყოველის საქმეში, ასე გაყრუებულნი იყვნენ დიდნი და მცირენი ერთმანეთში, რომ თანსწორად ითქმის ყველანი, ყოველის საქმეში ანუ აზრებში. მაგალითებო: მუშტის ანუ ჯიხის. (სალოდსტი) და ანუ ქვის კრივის დროს, თავად აზნაურები, ასე იკრიებდნენ თავის გლეხებში ანუ საერთოდ ხალხში, როგორც თუ მდებარე გლეხიკაცნი ერთმანეთში არყუდნი, რომელთაცა შორის, არც თავაზა იყო ხოლოც და არც დაზოგვა ერთმანეთისა დასამარცხებლად. ე. ტვილისის კრივები არა გუნდა სხვა ქალაქების კრივებს, სადაც ორად გაყოფილი ქალაქი ერთმანეთს ეკრივებოდნენ და აჭირვებდნენ ერთი მეორეს დასამარცხებლად სხელობათვის. ქართლის თავად აზნაურნი შემოთი მხრით იკრიებდნენ და კახეთის თავად აზნაურნი ქვემოთი მხრით, რომელთაცა შორის იყო ძლიერი და ძლიერი კრივები და ზემოთი ჯიხით (სალოდს-

ტით.) იკრიებდნენ, თან მუხრდულოთი ანუ გელთით ქუხსა ესროლიან ერთმანეთს, ჭ ზოგბულოთი, მხოლოდ მუშტით ეკრიებოდნენ ერთმანეთს, კვალად დასაძარცხებლად სახელთათვის. თუ ამ სენებელს ამბავში თანახმობა იყო ხოლმე, რასაკვრველია სხუა საქმეში უფრო იფხებოდა.

ასე ჭ ამ სხათი იყვნენ გაერთიებულნი ჩუქნი მამა ჰამანი ერთმანეთში, მაგრამ ახლა ესეც ვიკითხოთ, ყმა რას ნიშნავს? — ყმა ნიშნავს «ჭაბუკს.» კიდევ ყმა ნიშნავს, ბატონის აგარაკზე მოსახლეს. ვუბლოდ უწინგოს დროში იტყოდნენ მდაბლოს მახლობელს დიდთან.

«შინა ყმათ.» ვითომ: შინაყრა მახლობელით.

ყოველს აღწერილში აქა ცხადით სჩანს, ყმასა ანუ მდაბლო ხალხსა, მებატონესთან სრული თავისუფლება ჰქონია ჭ მყოფობრყოლი მახლობლიობა, როგორც ვაქობრიობას შეშუქნის სწორეთი იმ გუბრით. ბატონის გარდა, ჩემს სიყმაწვილეში, ესლოც ვარკად მახლობს ზოგნიერთი ესენი რაც აღმწერია, ვარდა ამისა, ვისაც რა ჰქონდათ. თითქმის საერთო იყო ყველა. თუ როგორმე ვაუჭირდებოდა ვისმე, იმისი მახლობელი თავის შემოსავლითუგან ანუ ქონებიდგან, მის-

ცემდიან ზე გაუყვიან. ყუყვარღათი გაცემს, ყუყვარღათი მოძედლიერება; ამით მოსწონდათ თავი, ამით იხარებდნენ, რომ არაფრად არ მიაჩნდათ თავისი ქონება ანუ შემოსავალი, ზე ყოველითს გამხადებულნი იყვნენ: გაცემად ანუ მიცემად.

ბევლ მოძიხრობელთი ასე ყუთქუბით: დიდს ერისთავს ქსნისას, საჩუქარი ბევარი მოსვლია ზე ახალი გორის მოედანი ავსილია საქონლით. ამ დროს ერთს აზნაურს ფიცხელაურს, გადუვლია თვალთა საქონლისათს ზე ბოლოს ყუთქუბს. — «ეს ერთიანი საქონელი დიას ვარვია ერთისათსად.» ეს სიტყვა ერისთავს შეუტყვია, დაუძახნია ზე სიამოვნით ყუთქუბს.

— «ფიცხელაური: წაახსი, სულ შენთს მიჩუქებია ეს საქონელი.»

რა გგონიათ? — იმასაც წაუხსამს: ყუფროსი ერთი სხუშპისათს დაყრიგებია ზე თვითონ კი მტარფდი აუღია. ზე რატომ არ ყუნდა დაყრიგებინა? — მაშინ როდესაც რომ გაუჭირებელი ცხოვრება ჰქონათი ყწინდელისა საქართველოს ხალხსა, ამასთან წმინდა მდიდარი გყუთი, სიხარულით გაღვიებული.

დიდ ჰაზა ჩქსნს დიდ ყაფლიანს, ძიის საბაღახე მოსვლია ცანძიას ზე ეს საბაღახე მოყრევია, აზნაურს ნიკოლოზ ჩაჩივაძელს, თან მხლებელს ყაფლიანისს.

— «ნაკოლოზ, ათის თავი რაერთი გერგო სხალოხის სქონლიდგანაო?» — ყაფლიანს უკითხავს.

— ცოცა შენიჭირიმე. ნაკოლოზ ჩაჩიკაძვლის მოყხსენებია.

— «ძანც რაერთი, თუ გიყვარდე?» —

— «სამსი სული თქვენს შხესა ვუცამ.»

— «ძართლია ცოცა არის, ერთი მატოლია ვიდევ მიჩუქებია იმ ჩემი სქონლითგან, ეხლავ გამოათვლევენე ჭ სდაც ვინდა წახსიო.»

იმასაც გაყოვლოყენებია, წაყხამს, მარამ იმასაც ისე დაყრიგებია სხუშინათვს, როგორც ზევით ითქვა ფიცხელაყრისა.

ძართლიან გარდამეცებული ფულის სიმდიდრე არა ყოფილა უწინდელს დროს სქონლითგან, მაგრამ სხუა ღუთის წყალობაჲი ყხუად იყო. შევის ინაკლის მკორის შამა შევე თეიმურაზ, გამობძანებულა სომხეთში ჭ ბოღოს მობძანებულა. თან ხლეგბიან სული ერთიან ყაფლიანიძვლები ჭ რავდენიმე ათასი ცხენიანი ჯარი; მოძველო ბაძი მოხუცებული აქულაძული დახუშდრია გზის პირს, ამ სიტყვით. — «ჩუშნო ველმწიფეო, მე ვახლავარ ბოღონისში მოსახლე, ყაფლიანიანი ყმა. გვედრებით, თქუშნა ჭ თქუშნი ჯარის მქვივნეთ შენიჭირიმეო.»

მეუვეს თეიმურაზს ცხენი დაუყენებია ზ
 ყაჯღანბანაუს უკიანხს. — ეს ვაჟი თქვენიაო?

მოუხსენებიათ. — დიან შენიჭირიძე ჩქსნი
 გახლოვსო.

— «რაგუბრია?»

— აქულოძული.

— გტყობა მდიდრი ყნდა იყოს?

— დიდათ! როდესაც ჩქსნი მამები ვაფ-
 რილან; ამათის სახლეყლობისათვის, ვერა
 შეუფარდებიათრა ვერც ერთი სიფველი ზ
 სანთორდ დაუდვილიოთ. თავ მოწონებით ყოქ-
 უამთ, ესა. მასუკან ცხენი მოუტრიილიებია ზ
 აქულოძულისათვის უკიანხს.

— მერე შევიძლიან, ჩქსნი ავდენი აფ-
 რის დახედრა?

— ღუთისა, თქვენა ზ ჩემი ბატონების
 წყალობა არა მაკლიარა, ვარგად დავიხუდე-
 ბით ჩემთ ველმწივეთ.»

სახლეყლობით გამრავლებული შულის
 შულებით; იმის შეყრყეველი სახლის
 სვეტი ბედნიერებითა, ვაყლია აქულოძულის
 ვარება მისა, ვაყურელი ერთი სახლი, მაგ-
 რამ ბევრი დარბაზებისა; სული შქსნიერი
 ორსუებით ზ ქეჩებით მოფენილი, რომლებ-
 თადა შორის ყოველი თავადი ზ აზნაური
 თავთავისად მოთავსებულან თავისუკლოდ,
 თავის მოსამსახურებით. აფრის ვაჟნივი, სული

სიუველია ხამოყხდენა თავს ხრეფხედ.

სამი დღე ზე ღამე აღარ ვამოყშვია მეფე აქყლაშვლის; მეფესაც ზატვი უყა იმის მოხუცებულობისათვის ზე ღარჩოდია იმის სხმიდა.

ყოქქამხი: სადიღვანშში მეფის სუჟონ სუჟი სხეა ზე სხეა აქყლაშვლის კერსხლე-
ყლის სხმისებით იყო მოჟენილიო. სს-
მელა ზე სჟმელი ხომ ცხელი რაც აქნე-
ბოდა, რომელითხდა ვისაც ადვილი ჰქონია
მეფესთან ყოჟიღან სადიღვანშში ზე მოხუ-
ცებული აქყლაშვლიც იქა ხლეხია.

მიღის დროსა, ღამე სეჟოველითათი თჟით
ქვეშაგეხი ვაყშლიათი ყვეღოსათვის ცალივე,
მის სხლეყულობის სძვეშაგეხიდან, ზოგი
ზარიანი თარიხისა ზე ზოგი ყალიბქარისა. სვერ-
დის დორებს ზე სვერდის მუთიქებს ხომ ანგარიში
არა ქონია, ავდენა ყოჟიღა.

სამი დღე ზე ღამე, ყოვლის თრით კმა-
ყოჟიღანი ყოჟიღან ყვეღანი, მეჟიდვან
მტარეს ჭარის კატამდისან.

როდესაც მეოთხე დღის დიღაზე წამომ-
დგარო მეფე წამოსასვლელოდ, მოხუცებუ-
ლის აქყლაშვლისათვის უბძანებია, თავისი
ერთიანა სხლეყულობა მიიყუანოს მეფესთან
დასალოცავად, რომელითხდა დაუყოვნად მიუ-
ყვანია, დროითი დაკმაზული ქაღები თავის
3.

ქმნიებით ზე წვრილის ემეწვილებით. მეფე
გაკვრებულა, იმით სიმძრულეხედ ზე სიმძრუ-
ნით დაუღადა ყველანი. ახანაც მახულის
თუთიყულოდ, ქალი ზე კ'სა ზე ყველანი
შეძობსულის მეფას დაუხსნა. მეფეს ყვე-
ლანი ერთობ დაუღოცავს ცეზილის სიტყ-
ვით ზე კეთილის გულისით, მახულის შემდგარა
სხენხედ ზე თვისის ჭარით წამოხულო.

მოხუცებულს აქულოძულს დაუძახნა
თვის სხელიყუთობისათვის. — «რაც მძინებში
ქვევრებია, ეხთავ დახდეო, მეფე გავსიღოთოთ.
დახვევიან ქალი, კ'სა, ზევრა მოჭამევირები
ზე ორლობეში დაუძულო ღვინო, სადაც მე-
ფე მიბძანებულა ჭარით. ღვინო ნაღვარ-
სავით წახულო, ზე ჭარისათვის ჩაუვლია
შუაში. მეფე დამდგარა, უკითხმს რა აზრია
რომ შიგ მაგდვირით ამ ღვინოშიაო.»

ყოვლანაწით მოუხსენებიათ. — «შენიჭირიძე,
აქულოძულა ღვინით ვაძლიყუბსოთ.»

აი მეფის თეიმურაზის პასუხი. — «ჭეშმა-
რიცად, ყოვლანაწით თავი უნდა მოგწონდეო,
მაგისთანა გავყოებულა კ'სა გეკუთ. სქარ-
თველოში სხუანაც ზევრანი არიან კარგათ,
მაგრამ მეოხნა მაგ აქულოძულისავით არა-
ვინ. მადლოზა უნდა შევსწიროთი ღმერთსა,
რომ სქართველოში უნაკლოყულება ყოვლის
ფრით ზე ყველანი სიმძრუნით ცხოვრებენო.»

ვიდრე ეს (ყო ჩქმყოფელად საქართველო-
ში: რაც სიღატაკშია ბატონებს შქონდათ,
ყოყოთ კვიძობასაც ის უნდა შქონოდა.
თორემ თუ ბატონის კვიძი დაკლოდებოდათ
კვიძობას, გულში გქმენებოდა: ბატონაც
შეამტანვედა სიძლიერეს, რომელთაცა მსუყან
უნდა მოემდინოყოფანა.

ამ აქყოთძვოს შქონაა ვაჭრობა: თხმა-
ლოთში, სმარსეთში ჭ მოგოს საქართველო-
ში. გრდა ამსა, ამს ჩკადმეცს გუთიანს
უხანეს ქალოტბელ ჭ იმსა მოხვალო
უძვია. დიდი მდიდარი ყოვალო ჭ დაც
მყრმარალოაბა.

ბატონების თავის მოხწონა აქყოთძ-
ვია, მკტად შქვარებიათ თავის ბატონებს ჭ
აქყოთძვოსაც გულოყხვად ყმსახურიან თავის
ბატონებისათვის ყოვლისხურიან. ღმერთს ყმ-
ლოვდა თავის წყალობა ჭ იმსაც ყმძირია
სვინადისსამეპრ კეთილოდ.

სამყსრანოთი ერთი მყსრანის ბატონის
კაცის სიმდიდრე გამიგონაა ჭ ყრბო არ
იქნეს, იმათმა ბატონებმა მოგვითხრან, იმ კა-
ცის სიმდიდრე ვინცის რავდენა ამ გუბრი
მდიდრემა იქნებოდნენ საქართველოთში, რო-
მელითაცა სხვთა დაკარგყოთა სრუ-
ლიად. თუ იცოდეს ვინმემ, თქოს ჭ ჩქმწვი
დაწქერთ?

უწინდელი დროში, ყოველი მეზობელი იმის ცდილობდა, თავისი გლახივითა გარე-
თეხული ყოფილიყო, ანუ ვსაძუთი მდიდარი,
ამისთვის რომ ყოველს მეზობელს სხუად
მიანიდათ ზ თავის მოსწონად შეიხდათ იმი-
თი გავითება.

როდესაც ჩემს სოფელს მივდივარ, ანუ
იქიდგან მოვდივარ, ბევრადელო იქით მხარეს,
ამოვივლია ჩაოვივლია, მეგზვად გავხარებულს
დიდს სოფელს ბოლნისს; დავცქერდები
ზ დროებით ვიტყვი სოფლმე. » სდ არის
ის დიდა სოფელია ბოლნისა, ანუ ის მდი-
დარია სხუთა იქუთომუთისა, იმისა გამარ-
თულია ბგდნაირა სხუთა, სხუთუთობით
განსჯილებული. ოჲ, ოჲ სოფელიო! ეს არის
ჩუხი შენი!...

ბევრი ვიდევ საუქმელია უწინდელი ჩემნი
ცხოვრება, მაგრამ სჯობია შევამოვლოთ
ზ ამით დავსრულეთ.

ქ. ცვილისში, მევეს თეიმურაზს მეგ-
ლიაში გაუძარავს, მაშინ მევე ირაკლი
ემაწვილია ვაჟი ყოფილა, რომელითანა
ვისაც ადგილია შეიხდათ, მარისმარ მსხდარან
იქეთ იქით მევებთან ზ თუთ მევენი ცხტ-
ხედ ბმანებულან საღისინოს თავს. ყოველს
ბოლოთს რევაზ სარდალია მოსულია (ორბე-
ლიანი.) ზ თავის ადგილს დამგდარა.

მაყებდ მოყებდა, უნებნს, რომ ყმაწვილია
 კ'ლა ეშვ'ლბაშა დამიტრა ორბელთანა (ამას
 მევეს თეიმურაზს ქელა ანა ჰყვანდა ცო-
 ლოდ) ქაზაყან მოყრავს ქვემოთა ხან, ამას
 მახეკელს დიდთ სწავნის; გულთვიცხვლიც
 ყოფილთ, მევენს არაკლას დიდი მოჭანხუ-
 ლიც ზე წამოყჩიქია ამ სიტყვით.

— ჩემო გულწივეო მევეო თეიმურაზ!
 ამ დამიტრა ეშვ'ლბაშს, ან შენს სამგო-
 ბით ცლა ჰატავა, ანუ ეშვ'ლბაშობით ზე
 ან დიდკოსს მულობით მოგიყვანია ზე
 ქაზაყან მოყრავს ქვემოთ დავახობს, ეს ან
 გვადრება თქუშს მეგობრს, ან ცოქუშს სიძეს
 გვადრება, ქაზაყან მოყრავს ქვემოთ ყდომიო.

ამ სიტყვასთან წამოდგინა ზე ვანახსე-
 ზულია წახული. მევეს არაკლას ყოქმის,
 ვითარცა შეშვენს ყმაწვლს კ'ცს.

— «რევან სარდალმა დიდი მახლყრა ამო-
 გუქრო.»

მევეს თეიმურაზს დამშვდებით:

— «მულო არაკლია, შენმა ვანდამ, სქარ-
 თველითს დიდთა ზე მტარითაც, ყოველითს
 ყოქმითა ზე ვიდევაც იტყვიან. სქართველით-
 ში სისწორეთი ღობარავი არავის არ დაეშლიება,
 ოღონდ სიძართლითი აყოს ყუშლიო.»

ეს ანბავი რევან სარდალს შეუტყვიან,
 დილითი მძინარეს მისწრია მევეს არაკლის,

გაყუდვიძებია, გვერდით დაჰქდომია ჭ მრკელი
მძვლოზის მყოფობის სიტყვები ყუიქომს
ირაკლი მეფისათვის ზვერის კეთილთაყრთ.

უწინდელს დროში, არა დიდი, არა მცირე
ღახინა არ გადისდებოდა ანუ ქორწილი,
რომ იქ სასულიეროანიც არ ყოფილიყვნენ
არ იქნებოდა, თავის მახლობელს უდაზნოს
ბერებთან, სადაც ისე მოიღობენდნენ ჭ ისე
შეექცეოდნენ, ვითარცა საეროანი, თავთავის
მოხასტრულის გალობითა.

დიდთა ჭ მცირეთა შორის, იყო საერთო
ამ გვარი სიყვარულია საქართველოში: ერ-
თობა, სიწრფელო, ერთგულოება, სიმდაბლოე,
დაწმენდილი ზნეობა ჭ სრული კეთილია!
ვითარცა წმინდა სახარების სიტყვა. „ვიყვ-
რებოდეთ ყრთიერთ არს, რათა ერთობით აღვი-
არებდეთ.“

თ. ალოექსანდრე ვახტანგის ძე აქ. თრბელიანი.

კანონები

გამოფენისათვის სოფლის სახლოსნობის
ჯგუთა ნაწარმოებისა

რომელიცა უნდა

შესდგეს ს. ჰეტერბურს, 1860 წელსა,
საიმპერატორო თავისუფალის ეკონომიის
საზოგადოებისაგან.

1) უმაღლესის, მისის იმპერატორების
დიდებულების ნებადართული, საიმპერატორო
თავისუფალი ეკონომიის საზოგადოება, სეკ-
ტეზრის თვეში 1860 წელსა, ს. ჰეტერ-
ბურსში, გამოუენს სახლის სახლოსნობის
ჯგუთა ნაწარმოებსა. 2) ამ გამოუენსა აქუს
ის აზრი, რომ წახალისოს ჭ მისცეს წარ-
მატებას სოფლიური სახლოსნობა. 3) ამ საზო-

ვადო გამოიყენაში მოიწოდებთან ყოველნი
 შინნი, მეხატონენი თუ გლეხნი, რომელთაც
 კი აქუსთ წარმოება ზ დახელოვნება სოფ-
 ლის სახეობსნობაში. 4) სექციები, რაც
 შეეხებთან გამოიყენას, მიენდობთან საკუთარს
 კომიტეტს, სადაც უბარველონი შინი არის
 პრეზიდენტი საზოგადოებისა. ართან მწევრნი
 ზ ერთი სექტორი. 5) ამას გარდა საზოგა-
 დოება სთხოვს, მინისტრსა, სეკლშიწითთა
 ქონებათა, მინგანთა სექციოთა ზ სსსოფლოთა,
 დანიშენისათვის ერთ-ერთის ჩინოვნიკისა იმა-
 თის შრივ, რომელმაცა უკეთ ცას სოფ-
 ლიური სახეობსნობა. ამასთანვე, სთხოვს
 ყოვლის ქალაქის რეზერვტორთა, რათა
 კეთილშობილთა, გავზავნონ ერთ-ერთი მეხა-
 ტონე წარმომადგენელთა კეთილშობილთა
 შრივ, ამ საზოგადოს სექციში. 6) კომიტე-
 ტი აგრეთვე მოიწვევს, გარეშეთა შინთა,
 ყოვლის წოდებისას, რომელთაცა შეეძლოთ
 თასის დადება იმ საგანთა, რომელნიცა წარ-
 მოგზავნილ იქნებთან გამოიყენაში. 7) ყოვე-
 ლი ხარჯი, რაც მოუხდება გამოგზავნას,
 ჩაიღოს რომელიცა დაენიშნებათ წარმომა-
 დგენელთა, უნდა გავიდეს იმ ათისის თემ-
 ნიდან, რომელიცა ეკუთვნის საზოგადოებას.
 8) ამას გარდა აქუსთ უფლება ყოველს
 მწევრს საზოგადოებისას დაუნიშნოს ჩაიღო-

დო. საკუთარს ღონის მიებითგან. — მხოლოდ
 უნდა აჩვენოს რომლის სავსებათს. — გამო-
 ვენაში წარიდგინებთან შემდგომში სავსება:
 I. — მიწის მოსავლითგან: 9) ყოველი მო-
 სავალი მიწისა: კაცის საჭმელი, პირუტყ-
 ვისა, სახეივო, საჩამლო, სოფრადო &
 სხვა მკენარე. 10) ყოველი ხორბალი აღე-
 ბულია მინდვრებითგან, უნდა წარიდგინებოდ-
 ნენ არა ნაკლებ ერთის ღირისა & არცა
 ორს ღირისზედ მეტი, ხოლო ბლოხი უნდა
 წარიდგინებოდეს ნახევარი ფუთი. — ხორბლის
 გარდა შეიძლება წარუდგინონ, თუთხა თაგ-
 თაჟი, ანუ სრულიად ერთი კვლეყური, რომ
 უფრო უკეთ შეიტყობოდეს ძალია მოსავლისა
 & სიგრძე ნამჟისა. 11) ეს შემო მუხლში
 მოსხენებული კანონი, მხოლოდ შეეხება
 ახლო მახლო სოფლებითგან გამოგზავნილი
 სავსება, ხოლო შორს მდებარეს სოფლით-
 გან, შეიძლება წარმოადგინონ თუი მკარეცა.
 II. — 12) პირუტყვი, მომზადებული წარს-
 დგენელიად არ უნდა იყოს ნახეიდი, არამედ
 შინ ნახეილია & გახდილი. — პირუტყვნი ესე
 არიან: ცხენი, ხარი, ძროხა, ხბო, ცხვარი,
 თხა, ღორი & სხვა შინაური ფრინველი. —
 გასავალი ამით საჭმელზედ, გზაზედ, ანუ
 აღთგობრივ, მიეცემის საზოგადოებისგან.
 III. — ბაღის მოსავლითგან: 13) ყოველი
 9.

ზილი ჭ ხეილია. რაცკი მოდის ბაღში, ანუ-
 ორანჟერეიაში. ხეილოები წარიდგინებთან
 გარშორებთ. — IV. ყვავილოთაგან: 14) მიწის
 მოსავალი, რომელიცა მსახურებს განსამუ-
 გენებლად ზღებისა, ოთახთა ჭ ორანჟერეიათა.
 შეიძლება წარიდგინონ თუთან ყვავილო-ს
 კონებიც — V. ბოსტანის მოსავალითაგან:
 16) ყოველი ბოსტანეული, მწვანილი ჭ მი-
 რეული; საშამორი, ნესვი, შამში ჭ სხ. —
 VI. ცყის მოსავალი: 17) თესლოეული
 ცყით გამოხატედი, ვიღარი ცყის ხეთაგან
 გამოხატედი. — VII. გარეული მიწის მო-
 სავალი: 18) ამ ხარისხს ვეუთვნის ის მოსა-
 ვალი, რომელიცა არ არიან მოხსენებულნი
 წინა მუხლებში ჭ იზრდებიან მინდვრებში,
 ტყეებში ჭ ჭაობებში მოყვლილად, გარნა
 რომელიცა აქუსთ მნიშვნელობა ჭ სარგე-
 ბლიობა რაჲს. — VIII. ფუტკარითაგან წარმო-
 დგენელი: 19) თაფლი, წინდა სამოელი,
 სკა ჭ სხ. — IX. ჭიათაგან წარმომადგენელი:
 20) პრემიუმის ძაფი, თესლი აბრემიუმის
 ჭიათა. ჭიის პარკები ჭ თუთის ფოთლოები. —
 X. სოკოო ყრი კვლოვნება: 21) ამას ვეუ-
 თვნი ყოველნი ნივთნი, წარმომადგენლნი
 სოკოოული კვლოვნებისაგან. 22) მიწის
 მოსავალი ფქვილი, გამოძესვარი მური,
 ხორბალი, კარტოფილი, ბრინჯი, ქერი;

შექმნის ქუშა & შექმნა. თორვი, მკოყუთა,
 შოლტა, & სხ. თუქზას & თრინველითი შე-
 სამყრობი, ძივი, ცილით, მიტკვლით, სეჟრო-
 გელისხოცა, ქისა, ზეთი სელისა, ნაგვზისა &
 სხვა ლვინო. მუბილიას ლმქი, შივა სხუა & სხუა
 გვარია. გვასი მყრისა & ხილისა; 23) შირყ-
 ტყვია ბეწვი, ბეწვითიან ნაგვითი ნივთი,
 გლოვზეს მკუდა, შილით, სხენ.ს თმა, ცუჯვი,
 წყობ, თუღოყუა, ტყვი მელისა, ჩეფქები,
 რქები & მკლეხა; სხელები ვაძისა, ჩულოქები,
 წინდები, კუდი, სარტყელი & სხ. ხორცა
 დამბორილყბუთი, ვრბო, ყველით, კვერცხი,
 ქონი, სამონი, ლორის ქონი & სხ. 24) ძრო-
 ხას რძე & ნაღები, გამოვზენილი გამოვგ-
 ნისთავს; ყოველდღე ჩეგენებენ მნახველითა,
 ამეს გარდა ლოდვინებენ ვასია & რომელი
 ძროხისა არის. 25) ამეს გარდა მიიღებენ
 სანადირთ ნივთი, ყვეთყ ვაკვითბუთ არან
 ყმეტყსად სოფლითიან.— შირყტყვია ტყა-
 ვება, თევზი გამხმარი, დამბორილყბუთი,
 ვიბო, ვიბორხხელები, წყობელით & სხ სე-
 ქიმო სეჭარო. 26) ბეწვი უნდა გამოვზენ-
 ნილი იქმნეს სოფლითად ვანისა, სხენ.ს მუ-
 ვაკვითბუთი იმ გვარად, რომ არ დაიხვონ
 ჯიოს, 27) შილის მონაველით, შონტისა &
 აბრეშუქის ჭიანს: ხილი, გამხმარი, თუ
 დასველებუთი, მყრბება. წილი ვიტრისა,

კომპოსტოსი თუ სხუა. კომპოსტო, ღო-
ბიო, ზაკოა, მიუკამარი & სს. 28) ტყის
მსაღათოგან გლეხვაცების ეკლით ნაწარმო-
ები. გორგოლაჭები, ყურები, პაოსკა, მარ-
ხილი, ყუთია, კალათები, გოდრები & სს.
ხის ნახშირი, ძმარი, ტიბოგრაფიის მეღონა
& სს. 29) მ.წის სავკეთოგან: ხველი, გლეხ-
კაცის სოფლიაყრა ღაყურსმანი, კლიტყები,
კარებები & სს. გათლილი ქუა, დაწვარი
ქუა, კრამტი, ბუთილვის მუქა, გოგარდი,
ნაჭია, გაშენი, გორგოლი, აღობსტრი &
სს.—XI. შინ მოსახმარს მშენათოგან:
30) გუთანი, სოფრსხი, ჩაქყჩი, ბურავო,
ნაჩა, წყრძევი, ხარი, თოხი, ცელი, ნამ-
გალი, & სხუა რაც რამ საჭიროა შინათბ-
საოვს. გასნაივებელი, გასარჩევი ხორბლისა,
გახლეჩი, კვერები, ცაცხლას გასწრობი
მაშანი & სს. 31) ყალიბები ამ შემო აღწე-
რილის ნივთებისა მოსამზადებელიად, თავისი
მოკლეს აღწერილობით.—XII. ყალიბები
სოფლის საჭიროებისა: 32) ის ყალიბები
ყნდა იქმნენ წარდგენილ, რომელნიცა არიან
სსარგებლონი, ამის გარდა ყნდა ყოფილ-
იყვნენ საღმე ნახმარნი. 33) ყოველს ესე
ყალიბისათჳს ყნდა იყვეს მტირელი აღწერა
& ამის გარდა ჩვენებულ, თუ ვითარის
სარგებლობისათჳს მსახურებს.—XIII. ბაღო-ბ-

თავან: 34) სხუა ჭ სხუა გუბორი ბაღახეყული, მოძხადებუელი სწორეთ.—ამას გარდა უნდა აჩვენონ, რომელს მხარეზედ არის მოკრეფილი ჭ რომელს მხარეზედ იზრდებიან ესე ბაღახანი, შეიძლება წარადგინონ მხატვრობა ბაღახისა. — XV. ჭიადუთათავან

35) სასარგებლონი, საუნებელი ჭ ცეყური რამდენიმე, ამსთანავე უნდა იყვეს ცნობა, რომელს მხარეზედ მოუპოვებიათ, ან როდის უფრო გამოჩნდებიან ხოლმე. როგორის საშუალოთი უნდა წარუდგინონ ნივთნი:

46) ყოვლის საგნისა, რაც კი გაიგზავნება, უნდა იყოს გამოცხადებუელი ფასი, თუ როგორ ისყიდება ადგილობრივ, ანუ ს. ჰეტერბურს. 37) ძალიანი კარგი იქნებოდა, უკეთეს გამოცხადდენ თან მიწის მოსავალს, ცოტას იმ მიწას, რომელზედაც მოსულთა მოსავალი, რომლითაც შეიძლება იყოს გამოცხადდეს შეყვება იმ ღირსებისა, რაც ღირსება აქვს ალთოს. 38) ვისაც სურს გაგზავნა რისამე კომიტეტში, უნდა გაგზავნოს აგვისტოს 15—ამდენ 1860 წელსა, იმ საგანთ გარდა, რომელნიცა ძლეე ხდებიან. ამას გარდა პირუტყვთა გაგზავნის დროს უნდა გაიგზავნოს აღწერაცა, ან რამდენის წლისა არის, ზომა ჭ ტანი პირუტყვისა. 39) პირუტყვნი როდესაც მიასწევენ ალთგობრივ, მაშინ გაისინ-

ჯგებან. 40) უკეთეს კომიტეტი შევა იმ
 გვერდს რასმეძი ვჭვძა, რომელთაც საჭიროა
 ადგილობრივ მთავრობის მოწმობა, მაშინ
 წარმადგენელთა ესე მოწმობაცა უნდა წა-
 რადგინონ. 41) კომიტეტსა აქუს უუკლება
 მოითხოვოს ცნობა ადგილობრივ მთავრო-
 ბისაგან, შესასრულებლად გამოუყენოს.
 42) ვასაგზავნს სავანს უნდა დასწერდეს
 შემდგომი ადრესი: «გამოუყენოს კომიტეტი»
 53) საზოგადოების მწევროთა აქუს უუკლება
 გამოგზავნონ სავანი ფორტით უუკნით.
 მხოლოდ შედეგი უნდა დასწერონ. ამა ზე ამ
 მწევროთაგან არისო. ჯილდონი: 44) წახა-
 ლისებრისათვის შებატონეთა, გინა სოკლითი-
 თა გელითხათა, წარდგენისათვის უკეთესის
 მოსავლისა მიეცემისთ: მედლები, ფუკით,
 საქები ქალაქი, საჩუქარი ზ სს. 45) ამას
 გარდა საიმპერატორთ ევროპის საზოგა-
 დოება უმუყაძგომლებს მთავრობასთან, იმ
 პიროთა, რომელთაცა წარადგენენ საუკეთესოსა
 სავანსა რასმე, წმინდის ანხას ანუ ვთადიმი-
 რის ორდენს. 46) კომიტეტი განუსაზღვ-
 რავს მომეტეხულის ჯილდოს უურო იმ
 პიროთა, რომელთაცა სავანს დაინახავს, რომ
 სასარგებლო არის საკვლამწიფოსთვის.
 47) ჯილდოს დანიშვნის დროს მოიწოდებ-
 ბიან, საუკეთესო მტოდნენი ამ საქმეში.

48) რომელიც წარადგენს რამდენიმე საგანს, იმას არ მიეცემის რამდენიმე სხიუქარი, სხობლიოდ დაიჭილოდობა უბირველესის ჭილდობა. 46) რიცხვი სხიუქართა არ არის განსაზღვრული, ხოლო რამდენიც საგანი მოსაწონი იქნება, იმდენი სხიუქარი წარმდგენელი განეწილება. 50) ყოველი სხიუქარი მიეცემათ, საზოგადოების შეკრების დროს, განგებ ამ შემთხვევისთვის დანიშნულს დროს, 31 ოკტომბერს 1860 წელსა. 52) რომელიც მიიღებენ ჭილდოს, ისინი დაბეჭდილი იქმნებიან სხუა ჭ სხუა გაზეთებში. 52) მუხატონეთა აქუსთი ყუჯღობა, წარმოადგინონ თავიანთი ყმათა საუკეთესო მიწის ნაყოფი. ნამდვილზედ კვლი მოაწერა.

პრედსედატელი ვოდისიისა, პ. შტორტი. —